

مغان

سرزمین طلايان

تأليف:

سيد محمد ابراهيمي قوزلو

سيد علي ابراهيمي

بهار ۱۴۰۰

سرشناسنامه: ابراهیمی قوزلو، سید محمد، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآورنده: مغان سرزمین طلايان / سید محمد ابراهیمی قوزلو، سیدعلی
ابراهیمی

مشخصات نشر: اردبیل: نشر نایاب، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۷۰ص

شابک: 978-622-202-245-7

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۶۹].

موضوع: دشت مغان

موضوع: Moghan Plain (Iran)

شناسه افزوده: ابراهیمی، سید علی، ۱۳۴۷-

رده بندی کنگره: ۲۰۵۳DSR

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۳۲۷

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۳۸۵۸

مغان سرزمین طلايان

مؤلفان: سید محمد ابراهیمی قوزلو، سیدعلی ابراهیمی

ناظر فنی: جعفر حسینی فر

طراح و صفحه آرا: مینا معرفت

قطع و تیراژ: وزیری - ۱۰۰۰

ISBN: 978-622-202-245-7

قیمت: ۶۸۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات نایاب

نوبت و سال چاپ: اول - ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۲-۲۴۵-۷

چاپ و صحافی: افق

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است.

تماس با انتشارات: ۰۹۱۴۷۴۱۵۶۶۴ - ۰۴۵۳۳۸۴۲۹۴۱

www.nayabpress.ir

مشاوره جهت نشر: ۰۹۱۴۴۵۵۵۴۶۳

تقدیم به؛

اصحاب قلم،
اصحاب فکر و اندیشه،
کارآفرینان و سرمایه‌گذاران
و اهالی خونگرم خطه زرخیز مغان

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۳.....	بخش اول؛ موقعیت جغرافیایی سرزمین طلايان
۱۳.....	بخش دوم؛ پنبه و برنج (طلای سفید)
۱۹.....	بخش سوم؛ نفت (طلای سیاه)
۲۵.....	بخش چهارم؛ زعفران (طلای سرخ)
۲۹.....	بخش پنجم؛ گیاهان دارویی (طلای سبز)
۳۷.....	بخش ششم؛ گردشگری (طلای جدید)
۴۹.....	بخش هفتم؛ هوای سالم (طلای نامرئی)
۵۳.....	بخش هشتم؛ گندم و جو (خوشه‌های طلایی)
۵۷.....	بخش نهم؛ نیروی انسانی (طلای متحرک)
۶۳.....	بخش دهم؛ پیشنهادات
۶۹.....	منابع

مقدمه

طلا چیست؟ طلا یا زر نام یک عنصر و فلزی نرم و چگال و شکل‌پذیر به رنگ زرد روشن و براق است که در مجاورت هوا و آب زنگ نمی‌زند و تیره نمی‌شود. از نظر شیمیایی، طلا فلزی واسطه‌ای بوده و یکی از کم واکنش‌ترین عنصرهای جامد در شرایط استاندارد است. این فلز را به صورت خالص می‌توان در طبیعت به صورت دانه‌ای یا تکه‌ای در میان سنگ‌ها، کانی‌های بلوری شده و مواد ته‌نشینی آبرفتی پیدا کرد. نماد شیمیایی این عنصر، Au از نام لاتین آن aurum به معنی «درخشش سپیده‌دم» گرفته شده است.

سرزمین طلا کجاست؟ در مرکز و شمال شرق ایالت کالیفرنیا آمریکا منطقه‌ای وجود دارد که به واسطه داشتن معادن طلا، به سرزمین طلا شهرت دارد. اما در طول تاریخ سرزمین طلا به اقتضای شرایط خاص، به دیگر سرزمین‌ها هم اطلاق شده، از جمله به خاطر رویش خوب زعفران در آبیژ در استان خراسان و ورزقان در استان آذربایجان شرقی این مناطق به سرزمین طلای سرخ معروف گشته‌اند.

چرا چیزهای بااهمیت را به طلا نسبت می‌دهیم؟ طلا به خاطر کمیابی، کاربردپذیری آسان، تصفیه راحت، مقاومت در مقابل زنگ زدن و خوردگی، رنگ متمایز، واکنش‌ناپذیری با دیگر عناصر و... از ارزش فراوان برخوردار است ویژگی‌هایی که در کمتر فلز دیگری دیده می‌شود. طلا از آغاز تاریخ مکتوب بشر همواره فلزی گران‌بها و محبوب بوده است که برای ضرب سکه، ساخت جواهرات و کاربردهای هنری استفاده می‌شده است.

چرا مغان سرزمین طلايان؟ برای یافتن پاسخ این سؤال باید مطالب کتاب را مرور کنیم اما اجمالاً اینکه این خطه بیشتر آنچه که بین مردم به طلا مشهور شده را به صورت یکجا در خود جمع کرده است؛

نفت؛ طلای سیاه

زعفران؛ طلای سرخ

گردشگری؛ طلای جدید

پنبه و برنج؛ طلای سفید

هوای سالم؛ طلای نامرئی

گیاهان دارویی؛ طلای سبز

نیروی انسانی؛ طلای متحرک
گندم و جو؛ خوشه‌های طلایی

و...

البته با این همه داشته‌های طلایی، عده‌ای دانسته یا ندانسته بر طبل نداشتن امکانات طبیعی و خدادادی در این خطه زرخیز کوبیده و متأسفانه با چنین افکار واهی تخم یاس و ناامیدی را در بین اهالی کاشته و می‌کارند و این نوشتار دقیقاً برای پاسخ به چنین شبهات و افکار منفی تحریر شده و امیدوارم بتواند در رونق منطقه که به حق لایق عنوان «سرزمین طلایان» می‌باشد مؤثر واقع شود.

البته ذکر این نکته هم ضروری است که غیر از مباحثی که تحت عنوان طلایان، در خصوص داشته‌ها و ظرفیت‌های منطقه در این اثر آمده است، ده‌ها منابع، ظرفیت و پتانسیل دیگر در منطقه اعم از معادن، منابع عظیم آب، تولیدات عشایری، محصولات متنوع کشاورزی، دامداری و انواع محصولات دامی، زنبورداری و تولید عسل، ظرفیت نوار مرزی، تولیدات صنعتی از جمله شیرآلات که تأسیس چندین کارخانه مهم شیرآلات، گئرمی مغان را به قطب شیرآلات کشور تبدیل نموده است و... وجود دارد که به خاطر اینکه خارج از موضوع اصلی کتاب می‌باشند فعلاً از پرداختن به آن‌ها صرف‌نظر می‌نماییم.

همچنین در پایان لازم می‌دانیم از تمامی دوستانی که ما را در تهیه این مجموعه یاری نمودند تشکر و قدردانی نماییم.

گئرمی مغان - سید محمد ابراهیمی قوزلو

۹۹/۱۱/۲۹

بخش اوّل:

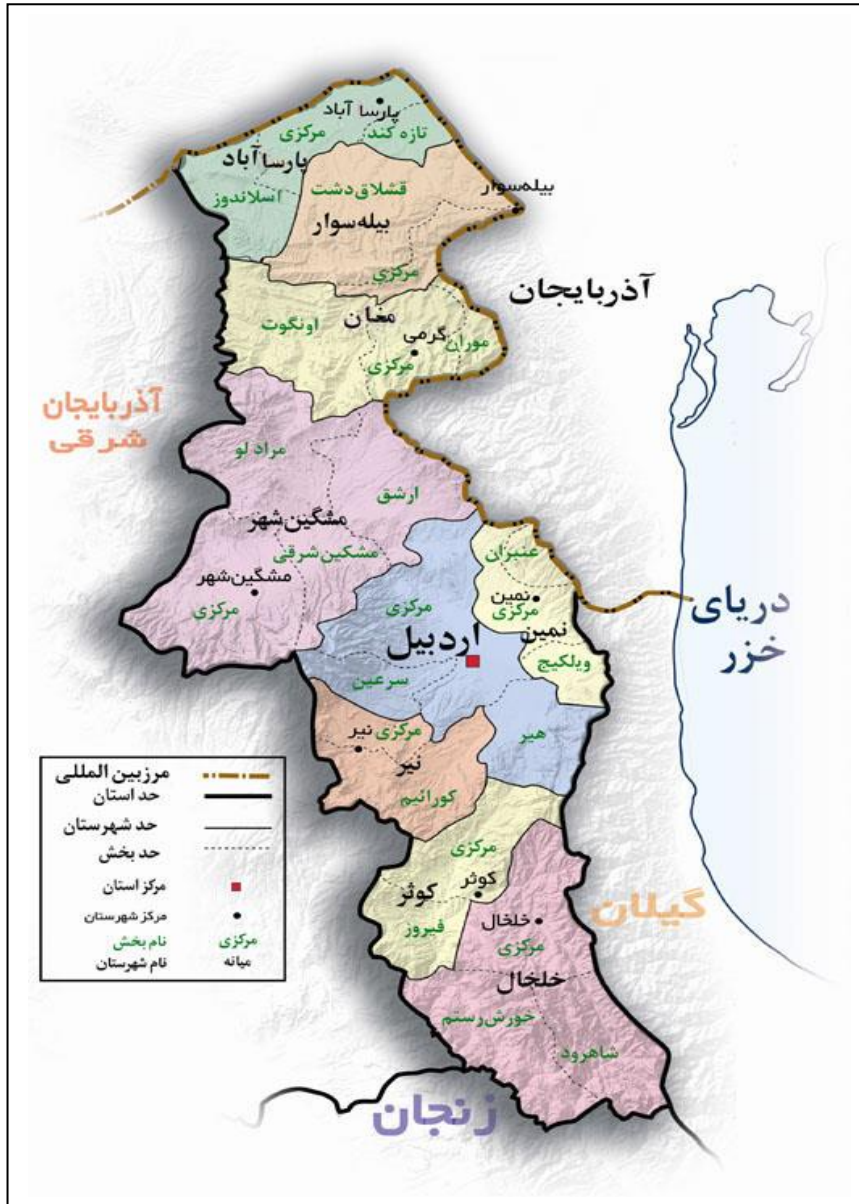
مغان کجاست؟

بخش اول؛ مغان کجاست؟

۱- **موقعیت جغرافیایی مغان:** مغان منطقه پهناوری است در شمال غرب کشور و غرب دریای خزر که حدود هفده هزار کیلومترمربع مساحت دارد. این منطقه از شمال به رودخانه کور و آراز محدود است، از جنوب رشته کوه ساوالان آن را از خیاو یا مشکین شهر و لنکران جدا می‌کند، از غرب رودخانه قاراسو (قاراچای، دره یورد) حد فاصل مغان با منطقه قارداغ است و از شرق هم این خطه به دریای خزر محدود می‌باشد.

این منطقه بعد از قراردادهای گلستان (۲۹ شوال ۱۲۲۸ هـ. ق) و تورکمن چای (۵ شوال ۱۲۴۳ هـ. ق) به دو قسمت تقسیم شد که قسمت شرقی و شمال شرقی آن با وسعت بیش از ۱۱ هزار کیلومترمربع با نام مغان یا میل مغان در خاک جمهوری آذربایجان و قسمت غربی و جنوب غربی آن با وسعت ۵ هزار کیلومترمربع با نام مغان در خاک آذربایجان ایران قرار گرفت. از شهرهای مهم مغان در خاک جمهوری آذربایجان؛ سالیان، بیله‌سوار، سابیرآباد و جلیل‌آباد و در مغان ایران؛ گئرمی^۱، بیله‌سوار، پارس‌آباد، آسلاندوز، جعفرآباد و تازه‌کند. اونگوت را می‌توان نام برد. مغان ایران در شمال شرقی آذربایجان و شمال استان اردبیل بین ۳۸ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است.

۱ - برای اینکه خوانندگان عزیز، نامهای شهرها و روستاها را براحتی تلفظ کرده و دچار مشکل نشوند، ما این اسامی را بر اساس جدولی که در صفحات اول کتاب آورده شده نوشته ایم. در این خصوص لازم است تاکید کنیم که رعایت قانون اصوات در نوشتن کلمات تورکی حائز اهمیت فراوان بوده و عدم رعایت این قانون نه تنها موجب تغییر مفاهیم کلمات، بلکه در مواقعی هم موجب ایجاد مفهوم متضاد با واژه اصلی می‌گردد، مثلا وقتی در نوشتن نام شهر گئرمی مغان با عدم رعایت صدای حرف اول که - می باشد مواجه شویم لغت مورد نظر، هم می‌تواند بصورت گرمی (مکان گرم) و هم بصورت گرمی (گرم = واحد وزن) و هم بصورت گرمی (گرم [گ] غم و اندوه و زحمت سخت و گرفتگی دل و دلگیری) درآمده و مفهومی کاملا متضاد به خود گیرد.

این منطقه از شمال و شرق به جمهوری آذربایجان، از جنوب به جمهوری آذربایجان و بخش ارشق مشکین و از غرب به شهرستان‌های اهر و کلیبر آذربایجان شرقی محدود می‌باشد. طول مرز مشترک مغان با کشور آذربایجان هم ۲۲۱ کیلومتر است.

مرز طبیعی مغان هم در شمال رودخانه آراز، در جنوب رشته‌کوه سالوات داغلاری، در جنوب شرقی و قسمتی از شرق رودخانه بلغارچایی (بولغارچای) و در غرب رودخانه قاراسو می‌باشد.

مغان ۵۲۲۶/۹ کیلومترمربع مساحت دارد که معادل ۲۹/۱ درصد مساحت استان اردبیل می‌باشد. این منطقه تا سال ۱۳۷۲ جزو استان آذربایجان شرقی بود اما با استان شدن اردبیل از ۲۲ فروردین سال ۱۳۷۲ در ترکیب این استان جای گرفت. این منطقه فعلاً سه شهرستان مهم استان یعنی شهرستان‌های پارس‌آباد، بیله‌سوار و گئرمی مغان را در بر گرفته و جمعیت آن بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ حدود ۵۰۵۷۴ خانوار و ۳۰۲۵۳۵ نفر بوده است.

۲- تقسیمات سیاسی مغان: همچنان که در موقعیت جغرافیایی اشاره شد منطقه

مغان از زمان قاجار به دو قسمت تقسیم گردید. مغان مورد بررسی در این کتاب تا اوایل دهه ۱۳۳۰ به‌عنوان یکی از بخش‌های شهرستان اردبیل بود و بعدها از آن منتزع و به یکی از بخش‌های شهرستان مشکین (خیابو) تبدیل شد تا اینکه در سال ۱۳۵۵ هـ. ش با تصویب هیئت‌وزیران از شهرستان مذکور جدا شد و با سه بخش به مرکزیت گئرمی مغان به‌صورت شهرستان درآمد. بعد از این تاریخ تا مردادماه سال ۱۳۷۰ تغییراتی در تقسیمات کشوری آن دیده نمی‌شود تا اینکه در تاریخ مذکور با تصویب هیئت‌وزیران بخش‌های بیله‌سوار و پارس‌آباد هم به شهرستان تبدیل شدند. بدین صورت از سال ۱۳۷۰ در محل شهرستان مغان سه شهرستان پارس‌آباد مغان، بیله‌سوار مغان و گئرمی مغان موجودیت یافتند. این خطه هم اینک با ۳ شهرستان، ۸ بخش، ۱۹ دهستان و ۱۰۳۲ آبادی به‌عنوان یکی از حاصلخیزترین مناطق کشور بشمار می‌رود. برای آشنایی بیشتر، به شرح مختصر هر یک از شهرستان‌های این خطه می‌پردازیم:

شهرستان پارس‌آباد مغان: شهرستان پارس‌آباد مغان که نام خود را از نام مهندس پارسا

گرفته و امروزه گاهی به غلط به‌صورت پارس‌آباد نوشته می‌شود در شمال غرب کشور، شمال شرقی آذربایجان جنوبی و شمال استان اردبیل بین ۳۹ درجه و ۸ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۶ دقیقه طول شرقی واقع است. این شهرستان قسمت پهناوری از نواحی شمالی جلگه مغان را در بر گرفته است.

پارساآبادمغان از شمال و شرق به جمهوری آذربایجان، از جنوب به بیله‌سوار و گئرمی مغان و از غرب به شهرستان کلیدر محدود می‌باشد. این شهرستان ۱۵۵۶/۷ کیلومتر مربع مساحت دارد که معادل ۳۰ درصد مساحت مغان و ۸/۷ درصد مساحت استان اردبیل می‌باشد.

این شهرستان در جلگه‌ای هموار قرار گرفته و به غیر از ارتفاعات جنوبی بخش آسلاندوز که قسمتی از کوه‌های خوروزلوداغلاری می‌باشد، بقیه نقاط آن صاف و مسطح می‌باشد. رودخانه‌های پرآب آراز و قاراسو و نیز رودخانه فصلی قوروچای در این شهرستان جریان دارد. آب‌وهوای آن هم معتدل و گرم است. بارش اغلب به صورت باران صورت می‌گیرد و میزان آن سالانه بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ میلی‌متر می‌باشد.

براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ماه سال ۱۳۷۵ شهرستان پارس‌آباد ۲۲۳۱۸ خانوار و ۱۳۶۶۳۲ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۶۳۳۲۳ نفر یعنی حدود ۴۵/۶۳ درصد در نقاط شهری و ۷۳۳۰۹ نفر یعنی حدود ۵۲/۷۴ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ هم این شهرستان ۳۴۱۶۶ خانوار و ۱۶۶,۱۳۱ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۱۸۵۲۸ خانوار با ۸۹,۰۳۲ نفر جمعیت در شهرها و ۱۵۶۳۸ خانوار با ۷۷,۰۹۹ نفر جمعیت در روستاها ساکن بوده‌اند.

همچنین سرشماری سال ۱۳۹۰ هم نشان می‌دهد که در این شهرستان ۴۴,۰۶۵ خانوار با ۱۷۳,۱۸۲ نفر جمعیت سکونت داشته‌اند بر اساس همین آمار از این تعداد ۲۴,۹۳۳ خانوار با ۹۶,۲۷۹ نفر جمعیت در شهرها و ۱۹,۱۳۲ خانوار با ۷۶,۹۰۳ نفر جمعیت در روستاها سکونت داشته‌اند.

شهرستان پارس‌آباد حدود ۴۰ هزار هکتار اراضی کشاورزی دارد که در ۱۵ هزار هکتار آن گندم، ۱۴۰۹ هکتار جو، ۱۴۹۴۰ هکتار پنبه، ۴۵۵۲ هکتار علوفه، ۴۰۳۰ هکتار چغندر قند و ۱۴۹ هکتار دانه‌های روغنی کشت می‌شود. پرورش انواع دام و بافت انواع صنایع دستی از دیگر فعالیت‌های مردم ساکن در این شهرستان می‌باشد. وجود مجتمع عظیم کشت و صنعت مغان و پارس این شهرستان را از نظر اقتصادی حائز اهمیت فراوان نموده است.

براساس آخرین تقسیمات کشوری، شهرستان پارس‌آباد از سه بخش (مرکزی، آسلاندوز و تازه کند)، دو نقطه شهری (پارس‌آباد و آسلاندوز)، شش دهستان (ساوالان،

قیشلاق شمالی، آسلاندوز، قیشلاق غربی، تازه کند و ایران آباد) و سیصد و سی و چهار آبادی تشکیل شده است. مرکز این شهرستان، شهر پرجمعیت، آباد و زیبای پارس آباد مغان می‌باشد که در ۴۷ درجه و ۵۳ دقیقه و ۳۰ ثانیه طول شرقی و ۳۹ درجه و ۳۹ دقیقه و ۳۰ ثانیه عرض شمالی قرار دارد. پارساآبادمغان ۴۰ متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارد و این شهر با گئرمی مغان ۱۰۹ کیلومتر، با بیله‌سوارمغان ۵۸ کیلومتر، با اردبیل ۲۰۶ کیلومتر، با تبریز ۴۳۰ کیلومتر و با تهران ۸۱۵ کیلومتر فاصله دارد.

شهرستان بیله‌سوار : شهرستان بیله‌سوار در شمال غربی جمهوری اسلامی ایران، شمال شرقی آذربایجان و شمال استان اردبیل بین ۳۹ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۲۷ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۳ دقیقه طول شرقی واقع است. این شهرستان قسمت پهناوری از نواحی مرکزی و شرقی جلگه مغان را دربر گرفته است.

شهرستان بیله‌سوار از شمال و شمال غربی به پارس‌آباد، از جنوب و جنوب غربی به گئرمی مغان و از شرق به جمهوری آذربایجان محدود می‌باشد. مرز طبیعی این شهرستان در جنوب رشته‌کوه خوروزلوداغلاری و رودخانه ساری قمیش و در جنوب شرق رودخانه بلغارچایی می‌باشد. همچنین این شهرستان حدود ۱۹۴۵ کیلومترمربع وسعت دارد که معادل ۳۷ درصد مساحت مغان و ۱۰/۸ درصد مساحت استان اردبیل است.

غیر از کوه‌های کم ارتفاع خوروزلوداغلاری، ناهمواری دیگری در این شهرستان به چشم نمی‌خورد. آب‌وهوای آن در تابستان گرم و در بقیه ایام سال معتدل و مطبوع است و میزان بارش سالانه در بخش مرکزی ۳۰۰ تا ۴۰۰ میلی‌متر و در بخش قیشلاق‌دشت ۲۰۰ تا ۳۰۰ میلی‌متر است. بارش اغلب به صورت باران و در زمستان گاهی به صورت برف است. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ماه سال ۱۳۷۵، این شهرستان ۱۰۱۴۲ خانوار و ۵۹۵۸۴ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۱۹۱۱۶ نفر یعنی حدود ۳۲/۰۸ درصد در نقاط شهری و ۴۰۴۶۸ نفر یعنی حدود ۶۷/۹۲ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ هم این شهرستان ۱۱۷۲۴ خانوار و ۵۵,۰۲۶ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۴۷۶۸ خانوار با ۲۱۳۵۸ نفر جمعیت در شهرها و ۶۹۵۶ خانوار با ۳۳۶۶۸ نفر جمعیت در روستاها ساکن بوده‌اند.

همچنین سرشماری سال ۱۳۹۰ هم نشان می‌دهد که در این شهرستان ۱۴۰۳۰ خانوار با ۵۳۷۶۸ نفر جمعیت سکونت داشته‌اند بر اساس همین آمار از این تعداد ۶۰۵۷ خانوار با ۲۲۸۸۹ نفر جمعیت در شهرها و ۷۹۷۳ خانوار با ۳۰۸۷۹ نفر جمعیت در روستاها سکونت داشته‌اند.

این شهرستان حدود ۱۱۰ هزار هکتار اراضی کشاورزی دارد که همه ساله در حدود ۵۲۰۰۰ هکتار گندم، ۳۱۰۰۰ هکتار جو، ۱۷۲۰۰ هکتار حبوبات، ۴۲۰۰ هکتار پنبه، ۱۰۶۳ هکتار علوفه، ۲۷۰ هکتار چغندر قند و ۴۶۷۵ هکتار دانه‌های روغنی کشت می‌شود. غیر از این پرورش انواع دام توسط عشایر ایل شاهسون و نیز بافت انواع صنایع دستی چون؛ قالی، جاجیم، گلیم، مفرش (فرمش)، ورنی و... نیز در این شهرستان رواج دارد.

براساس آخرین تقسیمات، این شهرستان از دو بخش (مرکزی و قیشلاق دشت)، دو نقطه شهری (بیله‌سوار و جعفرآباد)، چهار دهستان (گۆی تپه، انجیرلو، قیشلاق شرقی و قیشلاق جنوبی) و ۳۵۷ آبادی تشکیل شده است.

مرکز این شهرستان شهر تاریخی و زیبای بیله‌سوارمغان می‌باشد که در ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه و ۳۰ ثانیه طول شرقی و ۳۹ درجه و ۲۲ دقیقه و ۴۵ ثانیه عرض شمالی قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریاهای آزاد ۹۰ متر است و با گئرمی مغان ۵۶ کیلومتر، با پارساآبادمغان ۵۸ کیلومتر، با اردبیل ۱۶۶ کیلومتر، با تبریز ۳۷۵ کیلومتر و با تهران ۷۸۹ کیلومتر فاصله دارد.

شهرستان گئرمی مغان: شهرستان گئرمی^۱ مغان در شمال غربی جمهوری اسلامی ایران، شمال شرقی آذربایجان جنوبی و شمال استان اردبیل بین ۳۸ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۱۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۲ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این شهرستان قسمت وسیعی از نواحی جنوبی جلگه زرخیز مغان را در بر گرفته است.

شهرستان گئرمی مغان از شمال به شهرستان‌های بیله‌سوار و پارس‌آباد مغان، از جنوب به جمهوری آذربایجان و شهرستان مشکین، از شرق به جمهوری آذربایجان و از غرب به محال قاراداغ محدود است.

مرز طبیعی این شهرستان در شمال ارتفاعات خوروزلوداغلاری و رودخانه ساری قمیش، در جنوب ارتفاعات سالوات داغلاری، در شرق رودخانه بلغارچایی و در غرب قاراسو (قارچای، دره یورد) می‌باشد. همچنین این شهرستان ۱۷۲۵/۲ کیلومترمربع مساحت دارد که معادل ۳۳ درصد مساحت کل منطقه مغان و ۹/۶ درصد مساحت استان اردبیل می‌باشد. این شهرستان با دو رشته ارتفاعات یکی در شمال و شمال غربی و دیگری در جنوب محصور شده است. در جنوب آن کوه‌های سالوات داغلاری قرار دارد که از مهم‌ترین رشته‌کوه‌های شمال شرقی آذربایجان ایران می‌باشد. کوه‌های کم ارتفاع ولی پرآوازه خوروزلوداغلاری هم از دیگر ارتفاعات مهم منطقه است که با جهت شرقی - غربی در شمال و شمال غربی این شهرستان قرار دارند. آب‌وهوای شهرستان مغان هم در زمستان سرد و در بقیه فصول سال معتدل می‌باشد. میزان بارش در ارتفاعات بین ۴۰۰ تا ۵۰۰ میلی‌متر و بیشتر به صورت باران و گاهی به صورت برف و در نواحی هموار و جلگه‌ای بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ میلی‌متر و اغلب به صورت باران می‌باشد.

براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن، در آبان ماه سال ۱۳۷۵ این شهرستان ۱۷۰۶۰ خانوار و ۱۰۳۷۳۲ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۲۸۱۶۶ نفر یعنی حدود

۱ - برای اینکه خوانندگان عزیز، نامه‌های شهرها و روستاها را براحتی تلفظ کرده و دچار مشکل نشوند، ما این اسامی را بر اساس جدولی که در صفحات اول کتاب آورده شده نوشته ایم. در این خصوص لازم است تاکید کنیم که رعایت قانون اصوات در نوشتن کلمات تورکی حائز اهمیت فراوان بوده و عدم رعایت این قانون نه تنها موجب تغییر مفاهیم کلمات، بلکه در مواقعی هم موجب ایجاد مفهوم متضاد با واژه اصلی می‌گردد، مثلاً وقتی در نوشتن نام شهر گئرمی مغان با عدم رعایت صدای حرف اول که - می باشد مواجه شویم لغت مورد نظر، هم می‌تواند بصورت گرمی (مکان گرم) و هم بصورت گرمی (گرم = واحد وزن) و هم بصورت گرمی (گرم [گ] غم و اندوه و زحمت سخت و گرفتگی دل و دلگیری) درآمده و مفهومی کاملاً متضاد به خود گیرد.

۲۷/۰۷ درصد ساکن نقاط شهری و ۷۵۵۶۶ نفر یعنی حدود ۷۲/۶۱ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ هم این شهرستان ۱۸۷۶۶ خانوار و ۹۱۲۷۰ نفر جمعیت داشته که از این تعداد ۶۷۶۹ خانوار با ۳۰۷۴۹ نفر جمعیت در شهرها و ۱۱۹۹۷ خانوار با ۶۰۵۲۱ نفر جمعیت در روستاها ساکن بوده‌اند.

همچنین سرشماری سال ۱۳۹۰ هم نشان می‌دهد که در این شهرستان ۲۱۱۹۶ خانوار با ۸۴۲۶۷ نفر جمعیت سکونت داشته‌اند بر اساس همین آمار از این تعداد ۸۰۸۹ خانوار با ۳۱۴۹۷ نفر جمعیت در شهرها و ۱۳۱۰۷ خانوار با ۵۲۷۷۰ نفر جمعیت در روستاها سکونت داشته‌اند.

شهرستان گئرمی مغان حدود ۱۱۰ هزارهکتار اراضی قابل کشت دارد که همه ساله ۲۵ هزار هکتار آن آیش و ۸۵ هزار هکتار بقیه کشت می‌شود. گندم با ۵۴ هزار هکتار، جو با ۱۶ هزار هکتار، حبوبات با ۸۱۰۰ هکتار، علوفه با ۳۵۰۰ هکتار و پنبه با ۱۲۰ هکتار از مهم‌ترین محصولات کشاورزی کشت شده سالانه در این شهرستان می‌باشد. غیر از کشاورزی، به خاطر وجود مراتع خوب و وسیع و نیز سکونت عشایر، دامداری هم در این شهرستان رواج دارد. پرورش زنبور عسل و بافت انواع صنایع‌دستی از دیگر فعالیت‌های مردم مغان می‌باشد.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، این شهرستان از ۳ بخش (مرکزی، اونگوت و موران) ۲ نقطه شهری (گئرمی و تازه کند)، ۹ دهستان (آزادلو، اوجارود شرقی، اوجارود مرکزی، اوجارود شمالی، اوجارود غربی، اینی، اونگوت شرقی، اونگوت غربی و برزند) و ۳۵۲ آبادی تشکیل شده است.

مرکز این شهرستان شهر تاریخی، زیبا و دیدنی گئرمی مغان می‌باشد که در ۴۸ درجه و ۳ دقیقه و ۳۵ ثانیه طول شرقی و ۳۹ درجه و یک دقیقه عرض شمالی و در ارتفاع حدود ۹۰۰ متری از دریاهاى آزاد واقع شده است. گئرمی مغان با پارساآبادمغان ۱۰۹ کیلومتر، با بیله‌سوارمغان ۵۶ کیلومتر، با اردبیل ۱۰۰ کیلومتر، با تبریز ۳۲۰ کیلومتر و با تهران ۷۳۳ کیلومتر فاصله دارد.

به خاطر قرار گرفتن خانه‌های مسکونی این شهر مخصوصاً در نواحی جنوبی (محل‌های قلاباشی، بولاق باشی (چشمه باشی، سرچشمه)، عباسیه، قاراخان داغی، موجه و...) بر روی

هم به صورت پلکانی، این شهر منظره جالب و دیدنی به خود گرفته و نظر هر رهگذری را به خود جلب می‌کند.

در شهریورماه سال ۱۳۸۲ از سوی سازمان ایران‌گردی و جهانگردی استان همایشی جهت معرفی این شهر کوهپایه‌ای به ایران‌گردان و جهانگردان برگزار گردید که امید می‌رود تداوم چنین برنامه‌هایی در رونق صنعت گردشگری این شهر، شهرستان و نهایتاً منطقه مغان مؤثر واقع شود.

بخش دوّم:

پنبه و برنج، طلای سفید

بخش دوم؛ پنبه و برنج طلای سفید

الف) پنبه؛ پنبه گیاهی دو لپه و یکساله بوده و مبدأ آن آسیا و افریقا است. کشت پنبه به منظور تهیه پارچه و لباس به ۵۰۰۰ سال قبل می‌رسد. هرودوت از این محصول با نام درخت پشم نام برده است.

کشت پنبه در ایران از زمان‌های دور رایج بوده، به طوری که مارکوپولو در سفرنامه خود از کشت آن در ایران نام برده است. بذر الیاف متوسط پنبه در زمان قاجار و توسط یک کشیش آمریکایی به ایران آورده شد.

خبرگزاری فارس در گزارشی با عنوان «پنبه مغان الیاف استثنایی دارد» به جایگاه پنجمی اردبیل در تولید پنبه اشاره کرده و می‌نویسد؛ برداشت طلای سفید مزارع مغان، پنبه، همچنان ادامه دارد و تولیدکنندگان محصول خود را به واحدهای تولید نساجی در اردبیل تحویل می‌دهند.

به گزارش این خبرگزاری از اردبیل، معاون بهبود تولیدات گیاهی سازمان جهاد کشاورزی استان اردبیل ظهر امروز در جریان بازدید از طرح‌های توسعه کشت پنبه در پارس‌آباد اظهار داشت: استان اردبیل با کشت و عمل‌آوری پنبه در ۲ هزار هکتار از اراضی دشت [جلگه] حاصلخیز مغان در تولید این محصول رتبه پنجم کشور را دارد.

وی آب‌وهوای مناسب، خاک حاصلخیز و رطوبت مطلوب را از بهترین شرایط برای کشت و عمل‌آوری پنبه اعلام کرد و یادآور شد: این استان ۶۲ هکتار از اراضی مستعد کشت پنبه در کشور را به خود اختصاص داده و پنبه مغان با داشتن الیاف بلند استثنایی در صنعت نساجی با تارهای بلند از استحکام بالایی برخوردار است به طوری که بالغ بر ۲ هزار میلیارد تومان از محل کشت این محصول عاید اقتصاد استان اردبیل می‌شود.

ایشان برآورد محصول را مناسب ارزیابی کرد و افزود: ۳ هزار و ۴۰۰ کیلوگرم از واحد سطح برداشت می‌شود که این مقدار نوید تولید ۷ هزار تن محصول پنبه را در مغان می‌دهد وی فعالیت ۱۰ کارخانه وابسته به صنعت پنبه‌سازی و نساجی را یادآور شد و تصریح کرد: شرکت سبلان پارچه امسال ۵۰ تن از این محصول را خریداری کرده و بقیه واحدهای نساجی نیز از تولیدات این استان متنعم می‌شوند.

این مسئول بیان داشت: پنبه تولیدی در مغان به دلیل مرطوبی بودن و عدم وجود عسلک از کیفیت مناسب برخوردار است.

به گزارش خبرگزاری فارس از اردبیل، پنبه تولید شده در استان اردبیل با مخلوج شدن برای استفاده در کارخانجات نساجی به مناطق مختلف ارسال می‌شود تا در تولید پوشاک مورد استفاده قرار گیرد.^۱

روزنامه همشهری هم در تاریخ ۱۰ مهرماه ۱۳۹۴ با عنوان «روزگار سیاه طلای سفید مغان» به بررسی وضعیت کشت پنبه در منطقه زرخیز مغان پرداخته که به خاطر تحلیل خوب از آخرین وضعیت پنبه در منطقه، این مطلب را نقل می‌نماییم:

پنبه استراتژیک‌ترین محصول کشاورزی است و به‌عنوان مواد اولیه در کارخانه‌های ریسندگی استفاده می‌شود. منطقه مغان چند سال پیش رتبه اول کشت پنبه استان اردبیل و حتی روزگاری به عنوان سرزمین «طلای سفید» در کشور شهرت داشت. اما طی سال‌های اخیر به علت بی‌توجهی به کشاورزان پنبه‌کار، نابسامانی در بازار پنبه، کاهش تعرفه واردات پنبه از خارج و به تبع آن افت چشمگیر نرخ وش و مخلوج پنبه داخل، کشاورزان مغانی را وادار کرده تا انگیزه‌ای برای کشت پنبه نداشته باشند.

زراعت پنبه تا چند سال پیش در منطقه مغان مهم‌ترین محصول زراعی بعد از غلات محسوب می‌شد، اما اکنون طلای سفید مغان با مشکلات متعددی مواجه شده و در آستانه حذف از گردونه تنوع کشت منطقه جلگه زرخیز شمال استان اردبیل است.

یکی از کارخانه‌داران پارس‌آباد وضع فعلی را زنگ خطری برای استقبال نکردن کشاورزان از تولید پنبه در سال‌های آینده دانسته می‌گوید: وضعیت پیش آمده و عدم حمایت متولیان از کارخانه‌داران و پنبه‌کاران، هم اکنون علاوه بر کاهش سطح زیر کشت پنبه، تنها دو واحد از این کارخانه‌ها، نیمه فعال است که این وضع علاوه بر اخراج و بیکاری صدها نفر شاغل، موجب تعطیلی و رکود ۱۰ کارخانه پنبه‌پاک‌کنی شده است.

به نظر کارشناسان روزگاری نه چندان دور سطح زیر کشت پنبه در مغان نزدیک به ۲۰ هزار هکتار بوده و از نظر وسعت کشت در جایگاه اول قرار داشت، اما بنا به دلایل یاد شده، کشاورزان دیگر انگیزه‌ای برای کشت پنبه ندارند و از سطح زیر کشت پنبه به مقدار قابل ملاحظه‌ای کاسته شده است.

به گفته یک کارشناس ارشد کشاورزی منطقه مغان که به قطب کشاورزی کشور و منطقه معروف است، ظرفیت بسیار مناسبی در تولید پنبه دارد و به دلیل ایفای بلند و کیفیت مناسب آن در سطح بین‌المللی مشهور است.

یکی از کارشناسان کشاورزی، کمبود نقدینگی، توسعه نیافتن مکانیزاسیون، محدود بودن صنایع وابسته، کمبود مراکز تکثیر بذر، افت ظرفیت، کاهش سطح زیر کشت، پایین بودن قیمت و سنتی بودن کشت و زرع را مهم‌ترین مشکلات پنبه‌کاران دانسته و افزود: کمبود کارگر در فصل برداشت، بالا بودن هزینه‌های تولید، اقتصادی نبودن تولید و نبود برنامه منسجم در وزارت جهاد کشاورزی برای حمایت و شکوفایی صنعت پنبه‌کاران این عرصه را به خط پایان رسانده است. این فعال کشاورزی با بیان اینکه، کاهش تعرفه واردات پنبه، ضربه سنگینی به پنبه و تولیدات داخلی زده است، خواستار حمایت عملی و جدی از فعالان این عرصه در کشور شد و افزود: هم اکنون حدود یک هزار تن محلوج پنبه‌کاران، تعاونی روستایی و مالکان تعدادی کارخانه پنبه‌پاک‌کنی منطقه، به علت نبود متولی و خریدار در محوطه تعدادی از کارخانه‌های پنبه‌پاک‌کنی تلنبار شده است.^۱

بی‌مهری به کشاورزان پنبه‌کار و تولیدکنندگان محلوج و سیر نزولی سطح کشت پنبه در منطقه مغان، سبب گردیده که متأسفانه از ۵۳ کارخانه تولیدی فعال در مغان، امروزه بسیاری از آنها تعطیل شوند این در حالی است که هر کدام از آنها می‌توانند دست‌کم به ۴۰ نفر اشتغال ایجاد نمایند.

لازم به ذکر است که زراعت پنبه به لحاظ نفوذ گیاه پنبه در عمق خاک، وجینی بودن و اشغال کامل یک فصل زراعی مناسب‌ترین تناوب در کشت غلات است و موجب حاصلخیزی خاک زراعی می‌شود.

ب) **برنج**؛ برنج از مهم‌ترین غلات و اقلام غذایی جهان بوده و نیمی از جمعیت جهان، به برنج به عنوان یک غذای اصلی وابسته هستند. هم‌اکنون ده‌ها هزار نوع برنج در جهان وجود دارد، اما این‌ها در دو زیرگونه کلی برنج جاپونیکا^۲ و برنج ایندیکا^۳ جای می‌گیرند.

۱ - مقاله ی «روزگار سیاه طلای سفید مغان»، علی قاسمیان، روزنامه همشهری به تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۴

۲ - با نام علمی *Oryza sativa japonica*

۳ - با نام علمی *sativa indica*

شواهد پیدایشی نشان می‌دهد که رشد و تکثیر برنج در دره رودخانه پرل چین صورت گرفته است. باستان‌شناسان حدس می‌زدند که برنج در دره رودخانه یانگ تسه در چین اهلی شده باشد. برنج از آسیای شرقی، به مناطق جنوبی‌تر و آسیای جنوبی گسترش یافت و توسط استعمارگران اروپایی به اروپا و آمریکا معرفی شد.

بیشتر محققان معتقدند که کشت برنج در ایران پس از تسلط اعراب به ایران، رونق گرفته است، ولی برخی هم کشت آن را به دوران قبل از اسلام منتسب می‌دانند. امروزه هر چند استان‌های شمالی از نظر سطح زیر کشت برنج در کشور مقام ویژه‌ای دارند اما در بسیاری از نقاط دیگر کشور از جمله در منطقه مغان هم کشت این محصول استراتژیک، که به‌عنوان طلای سفید مطرح است جریان دارد.

پایگاه اطلاع‌رسانی آران مغان در خبری به تاریخ ۹۵/۳/۴ نوشته که؛ شهرستان پارس‌آباد به دلیل داشتن شرایط اقلیمی بسیار مناسب به جهت کاشت برنج تنها شهرستانی در استان است که برنج در آن به صورت مداوم کشت می‌شود و همه ساله صادرات چشمگیری از این محصول در استان شاهد هستیم که صرفه و آورده اقتصادی زیادی را نیز به همراه دارد. پارس‌آباد تنها منطقه‌ای در استان اردبیل است که برنج در دو نوبت کشت اول و کشت دوم کاشته می‌شود.

این پایگاه خبری همچنین به نقل از مدیر جهاد کشاورزی این شهرستان نوشته که؛ ۸۰۰ هکتار از اراضی کشاورزی پارس‌آباد به کشت برنج رقم هاشمی اختصاص می‌یابد و این رقم کیفیت مطلوبی دارد.

متوسط عمل این محصول ۳ تن در هکتار بوده و در صورت مساعد بودن آب‌وهوا و شرایط اقلیمی، از حدود ۸۰۰ هکتار شالیزار در این خطه حدود ۳ هزار و ۶۰۰ تن شلتوک برداشت می‌شود.^۱

کشت برنج در اراضی زراعی حاشیه رودخانه‌های بلغارچای و قاراسو در شهرستان گرمی مغان هم سال‌هاست رواج دارد.

پایگاه خبری سیفار در خبری به نقل از مدیر جهاد کشاورزی گرمی مغان در این خصوص نوشته که سالانه حدود ۸۰۰ هکتار از اراضی آبی گرمی مغان به کشت برنج

اختصاص می‌یابد و با توجه به موقعیت و عملیات زراعی انجام یافته محصولات تولیدی کاملاً ارگانیک و بازار پسند است.

رقم مورد کشت در این شهرستان هم اکثراً رقم هاشمی بوده و عملکرد آن در واحد سطح ۳ تن و کل تولید در شهرستان نیز بالغ بر ۲ هزار و ۴۰۰ تن باشد.^۱

1- <http://www.seyfar.ir/news/9605>

بخش سوّم:

نفت، طلای سیاه

بخش سوم؛ نفت، طلای سیاه

نفت مخلوطی است از هیدروکربن‌های جامد، مایع و گاز که از تجزیه شدن پیکر مرده‌ی جانداران تک‌سلولی، که میلیون‌ها سال پیش می‌زیسته‌اند، به وجود آمده است. بشر از قرن‌ها پیش به وجود نفت پی برده بود و این ماده روغنی شکل و اعجاب‌آمیز از دیرباز مورد استفاده پیشینیان بوده است.

امروزه نفت، یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین منبع تأمین انرژی بشری به شمار می‌رود به طوری که نفت خام ۴۵ درصد انرژی جهان را تأمین می‌کند و از این رو این ماده در معادلات اقتصادی - سیاسی جهان اهمیت راهبردی دارد و در فرآیند روابط بین‌الملل نقش مهمی می‌تواند ایفا نماید. هر چند خطه زرخیز مغان در کشور بیشتر به‌عنوان یک منطقه کشاورزی محور شناخته می‌شود اما سرزمین طلايان از داشتن نعمت خدادادی و باارزش نفت بی‌نصیب نشده و یکی از مهم‌ترین میدان‌های نفتی کشور در این خطه جای گرفته است.

میدان نفتی مغان، از میدان‌های نفتی مهم ایران است که در شمال غرب کشور، در استان اردبیل، در منطقه‌ای با وسعت ۵۰۶ کیلومتر مربع و در حوضه جلگه زرخیز مغان قرار گرفته است. ضخامت رسوبات در این حوضه بیش از ۸ کیلومتر بوده و غنی از طبقات شیلی - رسی است.

برای اولین بار، هم (رئیس زمین‌شناسی وقت شرکت نفت مناطق مرکزی ایران) در سال ۱۹۵۰ هنگام بررسی وضعیت میداین نفتی آذربایجان آثار تراوش‌های مواد نفتی را در منطقه قیردره مغان گزارش نموده است. دو سال بعد در مطالعاتی دیگر، طی گزارشی مغان به‌عنوان منطقه‌ای با پتانسیل داشتن میداین نفتی شناخته شد و یک سال بعد ادامه مطالعات سبب شد که سه تاقدیس آسلاندوز، آجئشمه و جعفرآباد برای عملیات اکتشافی نفت معرفی شوند اما بهره‌برداری از نفت این منطقه ظاهراً به علت تراوایی بسیار کم مخزن و در واقع به خاطر مسائل سیاسی و فشار دولت شوروی، اقتصادی تشخیص داده نشده و راکد ماند.

قبس نشریه محلی اردبیل در مورخه بیستم اسفندماه ۱۳۴۵ با عنوان فوران نفت در دشت [جلگه] مغان، چنین نوشته است: «از سه سال قبل وجود ذخایر نفتی در دشت [جلگه] مغان مورد توجه دولت واقع و از بهمن ماه سال ۱۳۴۳ یک هیئت مشترک ایرانی و

فرانسوی با وسایل مجهز و کامل سرگرم عملیات آزمایشی برای کشف نفت گردیدند. این هیئت پس از حفر چاه‌های آزمایشی اطلاع حاصل نمودند که دشت [جلگه] مغان ذخایر نفتی دارد. بعد از آزمایش‌های اولیه، عملیات ژئوفیزیکی و لرزه‌نگاری نتایج درخشانی داده و حفر چاه‌های اکتشافی افزایش یافت تا اینکه چاه شماره ۲ دشت [جلگه] مغان واقع در نزدیکی شاه‌آباد مغان [جعفرآباد] به نفت رسیده و موجبات شادی ساکنین دشت [جلگه] زرخیز مغان و اهالی آذربایجان را فراهم آورد.

اینک نفت با فشار قوی فوران می‌کند و مهندسان و کارشناسان برای مهار نمودن چاه مذکور تلاش و فعالیت می‌نمایند، به همین جهت از شرکت ملی نفت ایران نیز استمداد شده است. حفر دیگر چاه‌های نفت در این منطقه ادامه دارد و احتمال می‌رود به‌زودی چاه‌های دیگری نیز به نفت برسد، می‌گویند دشت [جلگه] مغان از نظر تولید نفت مقام شایسته‌ای به دست خواهد آورد.^۱

بعد از این ایام کار حفاری و اکتشاف نفت در مغان دنبال نشد تا اینکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و مخصوصاً در سال‌های اخیر دوباره این مسئله در برنامه دولت قرار گرفت و پایگاه‌های لرزه‌نگاری و آزمایشی و انجام کارهای تحقیقاتی در منطقه ایجاد شد و مشخص گردید که مغان یکی از مهم‌ترین مناطق دارای ذخایر نفتی است. در این حوضه امروزه ۸ حلقه چاه نفتی اکتشافی حفاری شده و تنها در دو میدان نفتی قیرلودره و اورتاداغ بیش از ۴/۵ میلیارد بشکه نفت از نوع سبک کشف گردیده و مطالعات نشان می‌دهد که با وجود تاقدیس‌های دارای پتانسیل نفتی متعدد در حوالی آسلاندوز و جعفرآباد میزان ذخایر نفتی حوضه مغان بیش از ۵۰ میلیارد بشکه خواهد بود. فعلاً یک شرکت روسی در حال مذاکره برای تکمیل حفاری‌ها و احداث پالایشگاه می‌باشد که امید می‌رود با استخراج نفت از این منطقه، اقتصاد شکوفای مغان، شکوفاتر شده و این خطه زرخیز با چنین معادن عظیمی همراه با توسعه صنعت، کشاورزی و دامداری چون گوهری تابناک در گوشه‌ای از آذربایجان و وطن عزیز اسلامی‌مان بدرخشد. گویا در منطقه قیرلو و کوپکلو قبلاً نفت به‌صورت خام از زمین خارج می‌شده و برای درمان بعضی امراض هم از آن استفاده می‌شده است. نام‌گذاری مناطقی چون قیرلو (محلی که در آن قیر وجود دارد) در دامنه کوه خوروزلو

۱ - نشریه قیس ۲۰ اسفند ۱۳۴۵ به نقل از کتاب پژوهشی در جغرافیای مغان ص ۲۳

و نفت لو (جایی که نفت وجود دارد) در منطقه اونگوت مغان، می‌تواند دیگر شاهدهی بر صحت وجود منابع نفت در منطقه باشد.^۱

در سال‌های اخیر موضوع استخراج نفت مغان بارها و بارها به صورت جدی مطرح شده و حتی تا مرحله برگزاری مناقصه فعالیت اکتشافی با شرکت‌های خارجی پیش رفته است. پایگاه خبری آذر مغان در گزارشی در تاریخ ۲۵ مهرماه ۱۳۹۰ چنین نوشته است؛ «فرماندار گرمی از استقرار تیم ۴۵ نفره کارشناسی و آغاز عملیات اکتشاف نفت در این شهرستان خبر داد. وی روز دوشنبه به خبرنگار ایرنا گفت: این تیم در قالب چند اکیپ مجزا، عملیات مطالعه، بررسی و اکتشاف نفت را در مناطق مختلف شهرستان گرمی مغان آغاز کرده است. وی با اشاره به اینکه مراحل مقدماتی مطالعه و اکتشاف نفت مغان ده‌ها سال پیش در گرمی انجام یافته، افزود: هنوز میزان ذخایر احتمالی نفت در گرمی مغان معلوم نیست اما در صورت کشف منابع نفتی قابل توجه و مقرون به صرفه بودن استخراج آن، شاهد تحولی عظیم در توسعه همه‌جانبه این شهرستان و مناطق هم‌جوار خواهیم بود. نماینده مردم گرمی مغان در مجلس شورای اسلامی نیز چندی پیش گفته بود که در جریان سفر سرپرست وزارت نفت به استان اردبیل بر ارائه گزارش بررسی تیم اکتشاف نفت مغان به وزارتخانه متبوع تأکید شد. ایشان افزودند: قرار شد نتایج بررسی‌های تیم اکتشاف نفت گرمی مغان که از مدت‌ها آغاز شده برای تصمیم‌گیری نهایی در زمینه برآورد ذخیره احتمالی نفت و مقرون به صرفه بودن یا نبودن اکتشاف آن به وزارتخانه مربوطه ارائه شود. وی گفت: تلاش خواهد شد در صورت کشف منابع عظیم نفتی در هر جای استان اردبیل پالایشگاه آن نیز حتماً در داخل این استان احداث گردد.

وزیر نیرو نیز در جریان سفر چهارم هیئت دولت به استان اردبیل به‌عنوان نماینده دولت در سخنانی در پارس‌آباد مغان گفته بود که به زودی طرح اکتشاف نفت در شمال استان و منطقه مغان پیگیری و مجدداً آغاز خواهد شد. ایشان افزودند که با تلاش‌ها و رایزنی‌های صورت گرفته موانع طرح اکتشاف نفت مغان برطرف شده است. پیش از این شرکت‌های خارجی اقدام به طرح اکتشاف نفت در منطقه مغان کرده بودند ولی این فعالیت‌ها متوقف شده بود»^۲.

۱ - پژوهشی در جغرافیای مغان صص ۲۴-۲۳

امیدواریم این مهم به‌زودی محقق گردد که تحقق آن نه تنها محور توسعه منطقه بلکه محور توسعه استان را هم می‌تواند تغییر دهد و حرکت در این مسیر زمینه‌ساز آینده‌ای روشن برای خطه زرخیز مغان می‌باشد.

البته غیر از نفت، معادن ارزشمند دیگری هم در این خطه وجود دارد که چون خارج از موضوع بحث این کتاب می‌باشد از پرداختن به آن‌ها خودداری می‌نماییم.

بخش چهارم:

زعفران، طلای سرخ

بخش چهارم؛ زعفران، طلای سرخ

زعفران با نام علمی کرکوس ساتیوس از خانواده زنبقیان می‌باشد. عده‌ای از محققین مبدأ زعفران را ایالت قدیم ماد می‌دانند برخی نیز خاستگاه زعفران را در منطقه وسیع‌تری از کره زمین شامل یونان، ترکیه، آسیای صغیر و ایران می‌دانند.

زعفران که به گل سلامتی، سلطان ادویه‌ها و طلای سرخ معروف است از کلاله گل زعفران به دست می‌آید. به‌طور معمول از هر هزار گل زعفران، حدود ۱۰ گرم زعفران حاصل می‌شود این محصول به علت دارا بودن خواص منحصر به فرد در عطر و طعم و رنگ و خواص دارویی، یکی از ارزشمندترین رستنی کشورمان می‌باشد که در انواع مواد غذایی مانند برنج، گوشت، شیرینی، بستنی، چای و صنایع داروسازی استفاده می‌شود.

زعفران علاوه بر مصارف غذایی، مصارف دارویی هم دارد. این محصول از نظر طب قدیم ایران گرم و خشک بوده و مهم‌ترین خاصیت آن که از قدیم‌الایام از آن استفاده می‌شده درمان افسردگی می‌باشد. این خاصیت مهم حتی در شعر شاعران هم انعکاس یافته، مثلاً خاقانی در شعری می‌سراید؛

گر کسی را زعفران شاید فزاید گو فزای

چون تو با غم خو گرفتی زعفران کس مخور

این محصول به علت دارا بودن مواد تلخ، موجب سهولت هضم غذا می‌شود. تحقیقات اخیر همچنین نشان می‌دهد که زعفران خاصیت ضد سرطانی داشته و نیز می‌تواند میزان چربی سرم خون را کاهش داده و از ایجاد حالت هیپولیپمیک در سرم خون جلوگیری نماید. زعفران همچنین اکسیژناسیون بافت‌ها را افزایش داده و نیز می‌تواند از اختلالاتی نظیر آلزایمر و پارکینسون به طور قابل ملاحظه‌ای جلوگیری کند. همچنین از زعفران می‌توان در درمان دامنه وسیعی از اختلالات جسمی مانند زکام، نفخ، سوءهاضمه، یرقان، هیپاتیت، اسپاسم و دیابت و ... و نیز به عنوان یک ماده اشتهاآور، نشاط‌آور، محرک معده و ... استفاده نمود.

قاعده‌آور بودن، مسکن درد، تحریک اعصاب، خون‌ساز بودن و آسان نمودن جریان گردش خون، از بین بردن خونریزی‌های بعد از زایمان، تقویت قوای جنسی، تصفیه و قوی ساختن کبد، رفع سرفه و داشتن اثر مفید روی درمان برونشیت، تمیز نمودن کلیه و مثانه، آرام‌بخش و خواب‌آور بودن، ضد تشنج بودن، برطرف کردن گاز معده، ادرارآور بودن، شاد و

خندان نمودن انسان و... از ديگر خاصيت‌هاي مهم دارويي زعفران مي‌باشد. البته در کنار اين خواص مفيد، خوردن زياد آن مضراتي همچون ناراحتي کليه‌ها، کم شدن اشتها و ايجاد سردرد، اختلال حواس، سرگيجه، کاهش تعداد ضربان قلب و احساس تهوع و... براي انسان دارد.

براساس آمارهاي سازمان خواروبار جهاني (فائو)، سالانه در جهان حدود ۲۵۰ تن زعفران توليد مي‌شود که ايران با ۱۸۴ تن، حدود ۸۱ درصد زعفران توليدي جهان را به خود اختصاص داده و اسپانيا با ۱۲ درصد توليد جهاني پس از ايران در رتبه دوم قرار دارد. تکثير زعفران از طريق ايجاد پيازچه‌هاي جديد که از پياز مادر توليد مي‌شود صورت مي‌گيرد. پياز زعفران در ماه‌هاي تابستان به صورت غيرفعال و راکد در زمين باقي مي‌ماند و از اواخر تابستان رشد دوباره خود را شروع مي‌نمايد.

به خاطر روپش زعفران وحشي و خودرو در مراتع و کشتزارهاي مغان بخصوص اراضي شهرستان گرمي مغان، سال‌هاست بود که اين خطه در محافل به عنوان سرزمين طلاي سرخ شناخته شده بود اما در سال‌هاي اخير کشت زعفران به صورت علمي در اراضي کشاورزي اين شهرستان شروع شده و به خاطر مؤثر بودن در اشتغال‌زايي و افزايش درآمد مورد توجه جدی دولت و کشاورزان قرار گرفته و روز به روز کشت آن رونق مي‌گيرد.

در سايت اطلاع‌رساني فرمانداري شهرستان گرمي مغان در خبري با عنوان «جلسه توسعه کشت محصولات جديد» به تاريخ ۱۷ آبان ماه ۱۳۹۴ از زبان فرماندار وقت در خصوص اين محصول چنين آمده است: «با توجه به گسترش زراعت زعفران در شهرستان گرمي مغان در نظر داريم سطح زير کشت اين محصول با ارزش را از پنج هکتار به ۲۰۰ هکتار افزايش دهيم. وي تصريح کرد: متوسط عملکرد محصول زعفران يک کيلوگرم در هکتار است که پيش‌بيني مي‌شود امسال پنج کيلوگرم زعفران خشک از مزارع زعفران برداشت شود. فرماندار شهرستان گرمي مغان گفت: چند روزي است که برداشت زعفران از مزارع شهرستان آغاز شده و اين شهرستان به لحاظ استعدادهاي بالقوه از نظر کشاورزي محل مناسبی براي کاشت محصول ارزشمند و استراتژيک زعفران است»^۱.

بخش پنجم:

درختان و گیاهان دارویی،

طلای سبز

بخش پنجم؛ درختان و گیاهان دارویی، طلای سبز

الف) درختان؛ من و تو با دست‌هایمان نهال کوچک را به خاک سرد اسفند می‌سپاریم و آفتاب، گرمای خویش را هدیه راه طولانی‌اش می‌کند و آب، با پاک‌ی‌اش بدرقه شکفتن‌اش می‌شود. زمین سبز، دوست‌داشتنی و خیال‌انگیز است. چشم را نوازش می‌دهد و زبان را به تسبیح وا می‌دارد. ما با هم در روز درختکاری قرار سبز می‌گذاریم و همدیگر را به کاشت و حفظ این موجود زیبای خداوندی سفارش می‌کنیم. این قامت بلند و باشکوه، طلای سبزی است که زیستن، شکوفایی، حرکت و پویایی را به ما می‌فهماند. خداوند این موجود سبز و بابرکت را مایه عبرت، حکمت و قدرت خویش قرار داده است.^۱

انسان‌ها برای حیات، به آب‌و‌خاک و هوا احتیاج دارند. درختان و پوشش گیاهی سطح زمین، توازن را در دما و آب‌و‌هوای جهان به وجود می‌آورند و اکسیژن مورد نیاز جهان را تولید می‌کنند. درخت، نقش مهمی در بهداشت و بهسازی و همین‌طور سلامت انسان دارد. یک هکتار جنگل کاج می‌تواند ۳۶ تن گردوغبار را در عرض سال پاکیزه کند. ایجاد کمربند سبز و جنگل‌های مصنوعی در نواحی صنعتی و حوالی شهرها، سبب پدید آمدن محیط‌زیست برای پرندگان، گیاهان و جانوران مختلف می‌شود. جنگل، گردوغبار را در خود رسوب می‌دهد و بر این اساس، جنگل را ریه سبز شهرها گفته‌اند. جنگل، آب را تصفیه و در خود ذخیره می‌کند. از برخی درختان اسانس‌هایی پخش می‌شود که باعث از بین رفتن بسیاری از میکروب‌ها و جانوران ریز می‌شود؛ مانند درخت کاج که میکروب سل را از بین می‌برد. خلاصه آنکه وجود درخت و جنگل برای یک کشور برکت می‌آورد. پاکیزگی هوا، زیبایی محیط زندگی، حفظ و تولید خاک و چوب، جلوگیری از بلایای طبیعی، کنترل آب‌های زیرزمینی و... همه به وجود درخت و جنگل بستگی دارد. جنگل‌زدایی و قطع درختان، فرسایش خاک و کاهش قدرت باروری زمین، از جمله پی‌آمدهای منفی استفاده از چوب برای تولید انرژی است. این عامل در کنار دلایل دیگر، باعث شده که امروزه در جهان، در هر دقیقه حدود ۲۰ هکتار جنگل از بین برود.

در ادیان و فرهنگ‌های مختلف جهان، درخت و درختکاری جایگاه خاصی دارد. دین مقدس اسلام نیز ما را به کاشت درخت تشویق و ترغیب کرده است در قرآن مجید در آیه

۱۸ از سوره حج می خوانیم؛ اَلَمْ تَرَ اَنْ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَ مَنْ فِي الْاَرْضِ وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ النُّجُوْمُ وَ الْجِبَالُ وَ الشَّجَرُ وَ الدَّوَابُّ وَ كَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ وَ ... آیا نمی بینی که سجده می کنند برای خداوند هر کس در آسمان ها و زمین است و خورشید و ماه و ستارگان و کوه ها و درخت و جنبندگان و عده بی شماری از مردم و... همچنین در آیه ۶ از سوره مبارکه الرحمن می خوانیم؛ وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ يَسْجُدٰنِ، و ستاره و درخت در حال سجده اند. در این دو آیه شریف، سخن از سجده موجودات در برابر ذات مقدس پروردگار به میان آمده و در کنار آن ها از «درخت» نیز به عنوان یکی از این ساجدان یاد شده است. همچنین بعضی از بزرگان دین هم به امر درختکاری اشتغال داشته اند. پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد مصطفی ﷺ در مورد درختکاری و اهمیت آن فرمودند: کسی که درختی بکارد یا چاهی حفر کند یا زمین مرده ای را زنده کند، پس از جانب خدا و رسول ﷺ پاداش نصیب او می شود.^۱ امام حسن علیه السلام نیز فرمودند: نخل و درخت برای خانواده درختکار، برکت است و برای بازماندگان پس از آنان نیز اگر شکرگزار خداوند باشند نیز برکت است.^۲ رسول اکرم ﷺ همچنین فرمودند: هر کسی که درختی بکارد و درخت میوه دهد، خداوند به اندازه میوه های آن درخت به او ثواب می دهد.^۳ و نیز فرموده اند: هر کسی چیزی بکارد، هیچ انسان و یا مخلوقی از آن نمی خورد، مگر اینکه برای کسی که آن را کاشته صدقه می باشد.^۴ حضرت علی علیه السلام در بیست و پنج سال عزلت و خانه نشینی، به حفاری قنات و درختکاری مشغول بودند و شصت هزار نخل کاشتند.^۵

خوشبختانه منطقه مغان از این نعمت خدادادی هم بی نصیب نشده و این خطه زرخیز به داشتن باغات فراوان و نیز پوشش گیاهی جنگلی و در واقع به داشتن طلای سبز مفتخر می باشد.

«وجود جنگل علاوه بر آثار مثبتی که در سالم سازی هوا و محیط زیست دارد در رونق گردشگری نیز بسیار مؤثر است. متأسفانه از چندین هزار هکتار جنگلی که در دهه های

۱ - من لا یحضر الفقیه، ج ۳، ص ۲۴۰

۲ - کنز العمال، ج ۱۲، ص ۳۳۹، حدیث ۳۵۳۰۶

۳ - مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۴۶۰

۴ - گل های جاویدان، هزار کلمه قصار، ص ۳۴۱

۵ - نهج الفصاحه، چاپ دوم، ص ۸۴

گذشته در ارتفاعات منطقه وجود داشته امروزه تنها حدود ۱۵۰۰ هکتار باقی مانده و کاهش وسعت جنگل‌ها بیشتر در نتیجه استفاده بی‌رویه روستاییان از چوب آن به‌صورت سوخت و نیز قطع درختان برای استفاده در خانه‌سازی و چراندن حیوانات در آن‌ها و نیز کم‌توجهی مسئولین در دهه‌های گذشته بوده است. جنگل‌های مغان که مجموعاً به حدود ۲ هزار هکتار بالغ می‌شود بیشتر در دامنه ارتفاعات سالوات داغلاری و کنار رودهای آراز و بولغارچایی پراکنده‌اند. از درختان مهم جنگلی مغان می‌توان بلوط، ممرز، ولیک، ارس، بنه، افرا، آلوچه وحشی، فندق، انجیر، انار، زبان گنجشک، انواع بید، کاتالپا، سرو، ارغون، تبریزی و درختچه‌های نسترن و تمشک را نام برد. محدوده‌های مهم جنگلی منطقه مغان عبارتند از:

- جنگل‌های طبیعی دامنه کوه میروداگی در جنوب شرقی شهرگئرمی مغان.
- جنگل‌های طبیعی دامنه کوه قاراجاداگی در جنوب شرقی شهرگئرمی مغان.
- جنگل طبیعی دامنه شمالی دامنه کوه‌های آلایله در شرق شهرگئرمی مغان.
- جنگل طبیعی دامنه کوه شین آوار اینی در جنوب شرقی شهرگئرمی مغان.
- جنگل طبیعی دامنه کوه کالانتسر در جنوب غربی بخش اونگوت.
- جنگل طبیعی دامنه کوه خوروزلو، روستای گولوبولاغ، میلی، سیدلر و چینار.
- جنگل مصنوعی اطراف رودخانه بولغارچایی در شهر بیل‌سوار مغان که توسط شهرداری کاشته شده است.
- جنگل طبیعی و مصنوعی اطراف رودخانه آراز در محدوده پارساآبادمغان.
- جنگل طبیعی دامنه کوه آله سرداگی، روستاهای گئیگال، شاوون، جنوب شرق گئرمی مغان»^۱.

«درختانی که چند صدسال قدمت دارند جزو درختان دیرزیست بشمار می‌روند. در منطقه مغان هم با توجه به شرایط مساعد آب‌وهوایی باغداری از زمان‌های قدیم معمول بوده و درختانی از همین باغات قدیمی تا به حال باقی مانده‌اند که جزو درختان دیر زیست منطقه به شمار می‌روند. این درختان که در نقاط مختلف مغان به‌ویژه آبادی‌های جنوبی پراکنده‌اند، نیازمند ثبت در آثار ملی کشور و حفاظت و مراقبت هستند. برخی از درختان دیرزیست منطقه مغان عبارتند از:

درخت دیرزیست چنار: یکی از درختان دیرزیست منطقه، درخت چناری است که در روستای چینار در بخش اونگوت شهرستان (گئرمی) مغان قرار دارد. این درخت دیرزیست که اهالی منطقه آن را مقدس می‌شمارند دست کم هفت صد سال عمر دارد و روستای چینار که امروزه تقریباً خالی از سکنه شده نام خود را از همین درخت گرفته است. درختان دیرزیست روستای قوزلو: روستای قوزلو به خاطر موقعیت جغرافیایی ویژه و آب‌وهوای خوب و مساعد یکی از روستاهای مهم باغی منطقه است که در ۷ کیلومتری جنوب شرقی شهرگئرمی مغان قرار دارد. در این روستا چندین درخت دیرزیست گردو وجود دارد که قدمت برخی از آن‌ها دست کم به ۵۰۰ سال پیش می‌رسد. این درختان دیدنی و زیبا که هر کدام حدود ۵۰ متر ارتفاع دارند نیازمند شدید محافظت، مراقبت و ثبت در فهرست آثار ملی کشور می‌باشد.

درخت دیرزیست گردوی روستای تولئیر: تولئیر روستای کوچکی است که در ۷ کیلومتری جنوب غربی شهرگئرمی مغان قرار گرفته است. در این روستا درخت گردوی دیرزیستی با حدود سیصد سال قدمت وجود دارد»^۱.

«به سبب مردمانی پرتلاش، آب فراوان، خاک مساعد و شرایط خوب آب‌وهوایی، در منطقه مغان باغات فراوانی ایجاد شده که از زمینه مساعدی برای جذب گردشگر برخوردارند. وسعت باغات منطقه با احتساب باغات شرکت کشت و صنعت مغان حدود ۵۰۶۰ هکتار برآورد می‌شود که سالانه از آن‌ها حدود ۳۵ تا ۴۰ هزار تن میوه به دست می‌آید. باغات مهم منطقه مغان به قرار زیر هستند:

باغات شرکت کشت و صنعت مغان: بزرگ‌ترین مجتمع باغداری خاورمیانه در سطح بیش از ۲۵۶۰ هکتار از اراضی شرکت در شهر پارس‌آباد مغان قرار دارد. این باغات که با سیستم آبیاری قطره‌ای آبیاری می‌شوند شامل سیب، گیلاس، هلو، شلیل، آلبالو، فندق و گردو می‌باشد و در سال‌های اخیر کشت زیتون نیز بر آن افزوده شده است. واحد باغبانی به خاطر استفاده از روش‌های علمی در این باغات تا به حال موفقیت‌های چشمگیری کسب کرده از جمله در سال ۷۱ تا تولید ۱۱ تن گیلاس در هر هکتار مقام اول را در کشور کسب کرده بود.

۱ - جاذبه‌های گردشگری مغان، ص ۳۲ (خوشبختانه در سال‌های اخیر کار ثبت درختان دیر زیست گردو روستای قوزلو انجام گرفته که جا دارد از مسئولین امر تشکر و قدردانی نمایم)

سالانه از باغات شرکت حدود ۲۰ الی ۲۴ هزار تن انواع میوه برداشت می‌شود که مقدار زیادی از آن به کشورهای حوزه خلیج فارس و قفقاز صادر می‌شود. باغات اطراف رودخانه قاراسو: در اطراف رودخانه قاراسو (دره اؤرت) و با استفاده از آب این رودخانه باغات زیادی ایجاد شده که قسمت اعظم آن در محدوده روستاهای هئزان و شورستان در بخش اونگوت قرار دارد. این باغات که اکثر درختان آن‌ها را انار و انجیر تشکیل می‌دهد از نظر وسعت و میزان محصول تولیدی مقام شایسته دارند. باغات اطراف سامبورچایی: در اطراف رودخانه سامبورچای باغات زیادی وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها در محدوده روستاهای پیرلو، قوزلو و... واقع شده است. دیگر باغات مهم منطقه مغان عبارتند از:

باغات بی باغی (بگ باغی)، باغات شلیل آزادلو، باغات گردوی قوزلو، باغات آلاپله، باغات بئل دوشی، باغات تنگ، باغات چالای (چلک)، باغات آوسوران (افسوران)، باغات روستای تپه کندی، باغات داخل شهرگرمی مغان از جمله محله آله دره (در جنوب شرق شهر).^۱

ب) گیاهان دارویی؛ به گیاهی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم تمام یا اجزایی از آن به صورت تازه یا خشک شده و یا مواد مؤثره استخراجی از آن به منظور اثرات بهداشتی، پیشگیری و درمانی در بدن انسان، حیوانات و دیگر گیاهان به کار می‌رود، گیاه دارویی^۲ گفته می‌شود.^۳

سرزمین ایران کشوری ممتاز و با رتبه بالا از نظر غنای گیاهی و تنوع زیستی و دارای ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهانی است.

بر اساس نظر گیاه شناسان، تعداد گونه‌های گیاهی ایران حدود ۸۰۰۰ گونه است که از نظر تنوع گونه‌ای حداقل دو برابر قاره اروپاست. تحقیقات نشان داده است که بیش از ۲۳۰۰ گونه از گیاهان کشور دارای خواص دارویی، عطری، ادویه‌ای و آرایشی - بهداشتی هستند. به علاوه ۱۷۲۸ گونه از این گیاهان به عنوان گیاهان بومی ایران می‌باشند. منحصراً در سرزمین ایران رویش کرده و به عنوان یک ظرفیت انحصاری در کشور محسوب می‌شوند.

۱ - جاذبه های گردشگری مغان، صص ۳۳-۳۲

حجم تجارت جهانی گیاهان دارویی از ۶۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۶ به ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است و بر اساس پیش‌بینی بانک جهانی در سال ۲۰۵۰ گردش مالی و تجارت جهانی متمرکز و مبتنی بر گیاهان دارویی و داروهای گیاهی به حدود ۵۰۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید.^۱

هر چند در سال‌های اخیر کشت گیاهان دارویی به صورت علمی در منطقه شروع شده است اما این گیاهان اغلب به صورت خودرو در مراتع می‌رویند. در منطقه مغان با توجه به شرایط مساعد آب‌وهوایی و خاک حاصلخیز، از گذشته مراتع خوبی وجود داشته است. در این خطه مرتع، هم از نوع بیلاقی و هم از نوع قشلاقی وجود دارد.

بهترین مراتع بیلاقی مغان در ارتفاعات داشدیبی، قارابولاغ، آلايله، اینی، ساری‌بولاغ، قاراقایا، خان‌بوردی، لوسگه‌دره، تولئییر، لنگان، چوون‌گونش و... واقع شده‌اند. این مراتع که ۱۰۰۰ تا ۲۲۰۰ متر از سطح دریا‌های آزاد ارتفاع دارند، از فصل پائیز با شروع سرما و یخبندان تا اوایل بهار بدون پوشش گیاهی بوده و از اوایل بهار سرسبز شده و تا اواخر شهریورماه و حتی تا اواسط پاییز مورد استفاده قرار می‌گیرند. وسعت مراتع بیلاقی مغان که اغلب در قسمت‌های جنوبی این خطه و در کوهستان‌های شهرستان گرمی‌مغان قرار گرفته‌اند حدود ۳۰ هزار هکتار می‌باشد که بر حسب کیفیت از نوع مراتع درجه یک بشمار می‌رود.

اما مراتع موجود در نواحی گرمسیری مغان چون نواحی شمالی شهرستان گرمی مغان و شهرستان‌های پارس‌آباد و بیله‌سوارمغان از نوع قشلاقی می‌باشند. این مراتع از نظر مساحت، گونه‌های گیاهی و زمان استفاده اهمیت زیادی دارند. مراتع قشلاقی مغان بهترین و معروف‌ترین مراتع قشلاقی آذربایجان بشمار می‌رود که در پائیز و زمستان به خاطر باران زیاد و هوای مساعد و خاک حاصلخیز، سرسبز شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مراتع از اواسط بهار تا پائیز خشک می‌شوند و عشایر و دامداران در این مدت از مراتع بیلاقی ساوالان، باغرو و برخی هم از مراتع کوهستانی جنوبی مغان که قبلاً اشاره کردیم استفاده می‌نمایند.

وسعت کل مراتع مغان امروزه ۴۵۰ هزار هکتار می‌باشد که حدود ۲۵۰ هزارهکتار آن در محدوده فعلی شهرستان گرمی‌مغان و ارتفاعات خوروزلوداگی، حدود ۱۵۰ هزارهکتار از

دامنه‌های شمالی خوروزلو تا کانال اصلی و ۵۰ هزارهکتار هم از کانال اصلی تا رودخانه آراز در قسمت‌های شمالی مغان قرار دارد.

از گونه‌های گیاهی مراتع قشلاقی و ییلاقی مغان می‌توانیم، اوچ قولاغ، قیاغ اوتی، شیرین بیان، چمن، کهلیک اوتو، قانقال، چیلی بورنو، قوش اوزومو، پیشیک قیناگی (پیشیک دیرناگی)، ساری چیچک، تاج خروس، سوروف، شفتلی، ختمی، خاشخاش وحشی، شومون، ایلغین و... را نام ببریم. پوشش گیاهی مهم آب‌های منطقه هم یارپوز (پونه)، بولاغ اوتو، قیندیرغا و... می‌باشد.

برخی از گیاهان این منطقه خاصیت دارویی دارند از این گیاهان می‌توانیم بویمه‌دره‌ن یا بومادران که از تیره کاسنی‌هاست و برای تقویت معده و آرامش بخشیدن به اعصاب استفاده می‌شود، سومورخان (گل گاوزبان)، یارپوز (پونه)، چول یئمیشی (خربزه ابو جهل)، ختمی، کهلیک اوتو (آویشن)، همه کوجو، جیگیر تیکان، اوزرریک (اسپند)، قارغادیلی، بالدیرغان، قوزو قولاغی، کیشنیش، گنده‌لش، جین جیلغ، بات‌بات، باغا یارپاغی، قانقال و... را نام ببریم.^۱

بخش ششم:

گردشگری، طلای جدید

بخش ششم؛ گردشگری، طلای جدید

به باور پژوهشگران گردشگری بخش جدا ناپذیر و مهمی از رشد درازمدت اقتصادی را در جهان ایفا خواهد کرد. البته این نقش را همین حالا نیز دارد.

به گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری، ۱۰ درصد از درآمد اقتصادی جهان از راه گردشگری به دست می‌آید و ۲۴۰ میلیون نفر در این صنعت اشتغال دارند برای بسیاری از اقتصادها، گردشگری فقط یک منبع مهم کسب درآمد نیست، بلکه منبع اصلی است. گردشگری در بسیاری از کشورها، چرخ ثبات اقتصادی و تجاری است.

در سال ۲۰۰۷ صنعت گردشگری بیشترین رشد خود را از ۱۹۸۴ به بعد تجربه کرد و طی سال‌های اخیر در سطح جهان، هر ساله حدود ۱۰ درصد بر شمار گردشگران اضافه شده است. تمام مناطق جهان از رشد این صنعت بهره‌مند شده‌اند اما صنعت گردشگری در آسیا و حوزه اقیانوس آرام به سرعت شکوفا شده و چشم‌اندازهای روشن آینده آن از همین حالا پیداست.

تا چند سال پیش، اروپا اصلی‌ترین و محبوب‌ترین مقصد گردشگران بود. اما از سال ۲۰۰۲ به بعد آسیا رقیب جدی اروپا شد و در جذب شمار گردشگران به جایگاه دوم رسید. حتی حوادث فاجعه‌باری مثل سونامی در سال ۲۰۰۴ سبب نشد که رشد گردشگری در آسیا متوقف شود. در آسیا، جمعیت قشر متوسط رو به فزونی است. همین سبب شده تا آسیایی‌ها بیشتر به فکر مسافرت باشند. از آنجا که درآمد میانگین آسیایی‌ها در مقایسه با چند سال پیش به طور محسوسی بالا رفته، آن‌ها بخشی از درآمد خود را صرف هزینه‌های سفر می‌کنند.

در مجموع درباره رونق گردشگری در آسیا باید گفت کشورهای آسیایی در سال‌های اخیر به مقوله سفر و گردشگری نگاهی وسیع و جدی داشته‌اند و چون از سرمایه‌گذاری در این حوزه بهره برده‌اند، متمایل به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بلندمدت شده‌اند. جز برخی از جاها مثل هنگ کنگ و سنگاپور و ژاپن و کره که درصد بالایی از گردشگران خارجی آن‌ها تاجر و بازرگانان هستند، کشورهای دیگر مثل چین، اندونزی، تایلند و هند گردشگران عادی را به طور گسترده جذب کرده‌اند. گردشگرانی که از قشر متوسط هستند، مقصدهایی را انتخاب می‌کنند که از عهده بار مالی سفر برآیند و در ضمن مقصد آن‌ها جاذبه‌های زیادی داشته باشد. برای آن‌ها سفر به کانادا یا آمریکا یا کشورهای اروپایی بسیار پرهزینه‌تر است.

البته گردشگران خود این کشورهایی که نام بردیم به طور روزافزون به سمت آسیا میل پیدا می‌کنند، چون سفرشان هم کم‌هزینه‌تر است و هم جاهایی بکر و متنوع را خواهند دید که مردمشان فرهنگی متفاوت دارند آسیا در مسیر پیشرفت و توسعه اقتصادی خود، توجه ویژه‌ای به صنعت گردشگری دارد.^۱

کشور ایران به خاطر دارا بودن تاریخ و فرهنگ کهن، آثار باستانی فراوان و بی‌نظیر، تنوع اقلیمی کم‌نظیر، جاذبه‌های طبیعی نادر و دیدنی و... همواره جزو ده کشور برتر در زمینه‌ی دارا بودن منابع گردشگری محسوب می‌شود و در این کشور استان اردبیل به دلیل داشتن جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان جزو استان‌های دارای جاذبه فراوان گردشگری است.

خطه زرخیز مغان هم با داشتن صدها اثر طبیعی، تاریخی و انسانی در خصوص گردشگری حرف‌های زیادی برای گفتن دارد هر چند که تا به حال به این پتانسیل‌ها و داشته‌ها بها داده نشده است. سهم بسیار ناچیز منطقه از صنعت گردشگری نشان‌دهنده‌ی آن است که این صنعت نتوانسته نقش خود را به عنوان یک عامل توسعه و معرفی مغان به عنوان یک منطقه دارای ظرفیت بالای گردشگری و فرهنگی به خوبی ایفا کند.

برای آشنایی بیشتر با جاذبه‌های گردشگری منطقه در ادامه به بررسی آثار و جاذبه‌های طبیعی و تاریخی این خطه می‌پردازیم با این توضیح که در این خصوص اخیراً کتابی تحت عنوان «جاذبه‌های گردشگری مغان» تألیف و در دسترس علاقه‌مندان، مسئولان و برنامه ریزان قرار گرفته است؛

جاذبه‌های طبیعی مغان

۱- ارتفاعات و قله‌ها: کوه‌ها یکی از جاذبه‌های مهم گردشگری در دنیا بشمار می‌روند و بجهت اینکه تأمین کننده نیازهای اساسی جامعه بشری می‌باشند اهمیت زیادی برای مردم دارند به همین علت سازمان ملل سال ۲۰۰۲ را سال کوه‌ها نام‌گذاری نمود. مغان هم به‌عنوان یک منطقه جلگه‌ای و هموار از یک طرف به دریای خزر و از طرف دیگر به ارتفاعات سالوات داغلاری محدود است. این ارتفاعات که چون دیواری در جنوب این خطه کشیده شده‌اند به خاطر داشتن مناظر طبیعی زیبا چون جنگل‌ها، سبزه‌زارها و چمنزارها،

۱ - مقاله «گردشگری، طلای جدید»، جهانگیر چراتی، نشریه جام جم شماره ۲۴۶۶ مورخه ۱۳۸۷/۱۰/۱۱

غارها، یخچال‌های طبیعی و سیاحتگاه‌ها و شکارگاه‌ها عامل مؤثری در جذب گردشگران به‌ویژه در بهار و تابستان می‌باشند. این ارتفاعات در صورت همت مسئولین و ایجاد مکان‌های ورزش‌های زمستانی می‌توانند در زمستان هم جاذب گردشگران گردند. ناهمواری‌های منطقه مغان به دو قسمت؛ رشته‌کوه سالوات داغلاری و رشته‌کوه خوروزلو داغلاری تقسیم شده‌اند که برای آشنایی بیشتر به شرح مختصر هر یک می‌پردازیم:

الف) سالوات داغلاری: رشته‌کوه سالوات از رشته‌کوه‌های مهم شمال شرقی آذربایجان می‌باشد که از یک سو دنباله کوه‌های قاراداغ در شرق و از طرف دیگر دنباله کوه‌های تالیش در شمال می‌باشد که با جهت شمال شرقی - جنوب غربی مانند دیواری در جنوب مغان کشیده شده است. این ارتفاعات با حداکثر ارتفاع ۲۲۲۸ متر و به طول حدود ۷۰ کیلومتر، سرچشمه رودهای دائمی و فصلی بلغارچای، سامبورچای، اوجارلی چای، ساری قمیش، گئرمی چای، دیزده چای و داش دیبی چای می‌باشد.

گردنه‌های معروف و مهم لنگان و سالوات در این ارتفاعات قرار دارند. از قله‌های مهم این رشته‌کوه هم از شرق به غرب می‌توانیم؛ میرو داغی، قاراجاداغی، آل له سر (آله سر) داغی، آلایله داغی، شین آوار داغی، موغان داغی (موغان گوروکن)، گنجه داغی، قاراول داغی، لنگان داغی، ماراللی داغی، سامانلی داغی، کالانترداغی و... را نام ببریم.

ب) خوروزلو داغلاری: در شمال رشته‌کوه سالوات داغلاری و تقریباً به موازات آن و با جهت شمال شرقی - جنوب غربی، رشته‌کوه کم ارتفاع اما منظم و زیبای خوروزلو داغلاری قرار دارد. این ارتفاعات به طول حدود ۲۰ کیلومتر و با ارتفاع حدود ۸۰۰ متر از سطح دریاهای آزاد از رشته‌کوه‌های معروف شمال شرقی آذربایجان می‌باشد. اهالی معتقدند که خوروزلو داغلاری در دهه‌های گذشته محل زیست دسته‌جمعی پرنده «چول خوروزی» (خروس کوهی) بوده و به همین خاطر به این نام معروف شده است. امروزه هم از این پرنده در ارتفاعات مذکور دیده می‌شود. وجود مراتع غنی، رودخانه ساری قمیش و نیز زیستگاه‌های وحوش خوروزلی، آقابابا و زئیوه (جین دره سی) و همچنین قلعه تاریخی قیزقالاسی و کاروانسرای شورگول مربوط به عصر صفوی در دامنه آن سبب شده که خوروزلو داغلاری یکی از نقاط مستعد گردشگری مغان باشد. از ارتفاعات مهم این رشته‌کوه؛

بئژراوان (باجروان)، چینار، ایبده لی، یام بولاغی، جاهان خانیملو و آغ بگلر را می‌توان نام برد.

۲- شکارگاه‌ها و زیستگاه‌های وحوش: به علت شرایط خاص طبیعی و جغرافیایی و مساعدت شرایط زیستی و ویژگی‌های خاص اقلیمی و گیاهی انواع مختلفی از حیات جانوری در مغان دیده می‌شود و شرایط مذکور این منطقه را به یکی از مهم‌ترین مناطق زیست‌محیطی درآورده است. در این خطه چندین زیستگاه مهم وحوش توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست شناسایی شده که می‌توانیم به زیستگاه آقابابا، زیستگاه خوروزلی، زیستگاه موران و زیستگاه زئیوه (جین دره سی) اشاره نماییم.

۳- رودخانه، چشمه، قنات و کانال‌های آبرسانی: وجود رودخانه، چشمه و قنات در هر منطقه نشان از وفور آب در آن است و هر جا که آب زیاد باشد می‌توان به آبادانی و توسعه آن هم امیدوار بود. رودخانه‌ها و چشمه‌ها از مواهب الهی هستند که در رونق گردشگری هر منطقه مؤثرند. منطقه مغان یکی از مناطق پرآب کشور می‌باشد. این خطه دارای ده‌ها رودخانه دائمی و فصلی چون آراز، قاراسو، بلغارچای، ساری قمیش، اوجارلی چای، سامبورچای، برزندچای، گئرمی چای، داش دیبی چای، قوری چای، دیزده چای و... می‌باشد که سالانه میلیون‌ها مترمکعب آب در بستر آن‌ها جریان می‌یابد. وجود چشمه‌های فراوان و پرآب در دامنه ارتفاعات سالاوات و خوروزلی از دیگر مواهبی هستند که به این خطه ارزانی شده‌اند. قنات یا کهریز از دیگر منابع مهم تأمین‌کننده آب مردم منطقه است که بجهت طراحی ویژه دارای ارزش زیاد می‌باشند. در نواحی جنوبی مغان چندین قنات وجود دارد (قنات گوده کهریز، دامداباجا و نفت لو (سیدلر)) که از گذشته در تأمین آب مورد نیاز مردم نقش حیاتی داشته‌اند.

علاوه بر موارد فوق، کانال‌های مهم آبرسانی مغان از دیگر منابع تأمین‌کننده آب منطقه می‌باشند که در جذب گردشگر نیز مؤثرند. منابع آبی مغان علاوه بر تأمین آب مورد نیاز منطقه، همه ساله پرندگان مهاجر زیادی را هم مخصوصاً برای زمستان گذرانی پذیرا می‌شوند. براساس تحقیقات به عمل آمده حدود سه چهارم از انواع پرندگان مهاجر جهان در مغان بخصوص در کناره‌های آراز، بلغارچای و قاراسو و نیز در اطراف کانال‌های آبرسانی دیده شده‌اند که نشان دهنده اهمیت زیستی این خطه برای پرندگان مهاجر است و به همین خاطر است که از مغان به‌عنوان بهشت پرندگان مهاجر یاد می‌شود.

۴- دره‌های منطقه مغان: دره‌ها از عناصر شگفت‌انگیز طبیعت‌اند که غالباً در اثر ساختار توپوگرافیک شکل می‌گیرند. دره‌ها و چشم‌اندازهای پیرامون آن‌ها از عناصر مهم جاذب گردشگران می‌باشند در منطقه مغان هم با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و نیز جریان چندین رودخانه، دره‌های مهم و دیدنی زیادی ایجاد شده که به شرح مختصر ۲ مورد از این‌ها می‌پردازیم:

- نار دره سی: نار دره سی (دره انار) در جنوب غربی منطقه مغان و در غرب بخش اونگوت در قسمت جنوبی روستاهای هئزان و شورستان و در بستر رود قاراسو واقع شده و به جهت وفور درختان انار در این دره زیبا و دیدنی به این نام معروف شده است. این دره بجهت پوشش جنگلی خوب، مخصوصاً درختان میوه جنگلی چون انار و انجیر و نیز واقع شدن در مسیر کوچ عشایر از نقاط مهم دیدنی مغان و استان اردبیل می‌باشد که متأسفانه مانند دیگر آثار دیدنی منطقه ناشناخته مانده است.

- شوله لردره سی: شوله لردره سی (دره آبشارها) یکی از مناظر زیبا و دیدنی طبیعی کشور، استان و منطقه مغان می‌باشد که به طول حدود ۴/۵ کیلومتر و با جهت شمالی - جنوبی در جنوب شرقی گرمی مغان واقع شده است. این دره زیبا که شعبه قوزلوچای رودخانه اوجارلی در بستر آن جاری است از جنوب روستای قوزلو شروع و تا حوالی غربی روستای شوون ادامه می‌یابد. شوله لردره سی دره عمیقی است که بریدگی‌های دیوارهای صخره‌ای آن چشم‌اندازی زیبا و ویژه به آن بخشیده است. تمام مسیر این دره روح‌افزا و دیدنی را فضای سرسبز و بی‌نظیری از انواع تک‌درخت‌ها و درختچه‌های نسترن و تمشک، مراتع غنی و گیاهان دارویی مختلف پوشانیده است. مشاهده زندگی جانوری این دره هم برای خود عالمی دارد. در این مسیر در طول سال روباه و خرگوش و در فصل زمستان گرگ به وفور دیده می‌شود. شیب زیاد و پستی‌وبلندی دره، آبشارهای کوچک و بزرگ متعددی را در آن به وجود آورده که نام شوله لردره سی یا دره آبشارها به همین علت به آن داده شده است.

پیوند عناصر زیبای طبیعی در این مکان مانند درخت و درختچه‌ها، سبزه‌زارها، آب‌وهوای مناسب، صخره‌ها و آبشارها، فضای بسیار آرام‌بخشی را برای تفرج در آن فراهم آورده است. سرتاسر سال به‌ویژه بهار و تابستان، این دره برای بازدید علاقه‌مندان مناسب می‌باشد. علاوه بر دهها آبشار کوچک که ارتفاعشان از یک تا پنج متر می‌رسد دیگر

آبشارهای مهم و معروف آن از جنوب به شمال به ترتیب؛ جوماشوله سی (یوخاری شوله) شورران شوله، قیزیل قایا شوله سی، گئن دره شوله سی و سولدوزشوله سی (بویوک شوله) می‌باشند که در شرح آبشارها برخی از آن‌ها را بررسی خواهیم نمود.

وجود آبشارهای زیبا در شوله لردره سی و صدای دل‌نشین جریان آب در این دره و نیز مناظر طبیعی زیبا و زمزمه‌های پرندگان در طبیعت به همراه نسیم محلی هر رهگذری را نوازش داده و این منطقه را در نظر گردشگران حائز اهمیت نموده است. این دره زیبا و دیدنی در سال ۱۳۹۸ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

۵- آبشارها: با توجه به قرار گرفتن منطقه مغان در قسمت آب‌وهوایی نیمه‌خشک کشور، کمتر انتظار می‌رود که آبشاری در این خطه وجود داشته باشد بخصوص اینکه کوه‌ها و رودهای این منطقه نسبتاً کم شیب و ملایم هستند. اما با این حال مغان از این جاذبه طبیعی زیبا هم بی‌نصیب نشده و بیش از ۳۰ آبشار دیدنی در نواحی جنوبی آن و در دامنه ارتفاعات سالوات داغی دیده می‌شوند که به شرح برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

آبشارهای قوزلو: در مبحث شوله لردره سی گفتیم که در ۷ کیلومتری جنوب شرقی گئرمی مغان و در روستای قوزلو دره‌ای زیبا به طول حدود ۴/۵ کیلومتر قرار دارد که بجهت زیادی تعداد آبشارها به شوله لردره سی (دره آبشارها) مشهور شده است. این دره در شعبه قوزلی چایی یا خلیفه لی چایی رودخانه اوجارلی واقع شده و آبشارهای مهم آن که بیش از ده متر ارتفاع دارند عبارتند از: جوماشوله سی یا یوخاری شوله؛ در ۳۰۰ متری جنوب شرقی روستا با ارتفاع حدود ۱۶ متر، سولدوزشوله سی یا بویوک شوله؛ مرتفع‌ترین و دیدنی‌ترین آبشار شوله لردره سی با ارتفاع حدود ۲۲ متر در ۲ کیلومتری شمال شرقی روستا، قیزیل قایا شوله سی با ارتفاع ۱۴ متر، شورران شوله سی با ارتفاع حدود ۱۳ متر و گئن دره شوله سی با ارتفاع حدود ۱۲ متر.

دیگر آبشارهای مغان عبارتند از: آبشارهای قاری قیشلاقی، افچه، میشيله و آمالوی آلايلا، بییره، دومولو، قیرخ پیلله پارس‌آباد، کیچیک چای شوله سی سالالا، پرمئییر، آوسوران و...

۶- دریاچه‌ها و تالاب‌ها: به جز دریاچه‌های طبیعی کوچک شورگول، هاواس، قارایاتاق و خانکندی که بین اهالی به «گول» معروفند در مغان دریاچه بزرگ طبیعی وجود ندارد ولی بستن سد بر روی رودخانه‌های جاری منطقه سبب ایجاد دریاچه‌های زیبایی در پشت سدها

شده که این دریاچه‌ها به جهت موقعیت و اهمیت خاصی که دارند از نقاط مهم جذب توریست بشمار می‌روند. دریاچه‌های مهم منطقه مغان دریاچه سد میل مغان و دریاچه سد گیلارلو می‌باشند.

۷- یخچال‌های طبیعی و غارها: در ارتفاعات سالوات داغلاری چندین یخچال طبیعی وجود دارد که برخی از آن‌ها از قدیم توسط اهالی شناسایی شده و مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این یخچال‌ها که به صورت غار می‌باشند در محل به «بیزخانا» معروفند و در گرم‌ترین ایام سال هم در آن‌ها یخ وجود دارد. غیر از این یخچال‌ها در منطقه غارهای زیاد و زیبایی وجود دارد که برخی از نظر تاریخی حائز اهمیت می‌باشند. یخچال‌های طبیعی و غارهای مهم منطقه عبارتند از: یخچال طبیعی اینی، یخچال طبیعی قارا قایا، غار لونج روستای آلایله، غارهای آغداش، کوهول لی و جوما در روستای قوزلو، غار روستای آبازالیلی غار تاریخی روستای دومولی و... .

۸- جنگل‌های طبیعی و غیرطبیعی مغان: متأسفانه از چندین هزار هکتار جنگلی که در دهه‌های گذشته در ارتفاعات منطقه وجود داشته امروزه تنها حدود ۱۵۰۰ هکتار باقی مانده است. کاهش وسعت جنگل‌ها بیشتر در نتیجه استفاده بی‌رویه روستاییان از چوب آن به صورت سوخت و نیز قطع درختان برای استفاده در خانه‌سازی و چراندن حیوانات در آن‌ها و نیز کم‌توجهی مسئولین در دهه‌های گذشته بوده است. جنگل‌های طبیعی و مصنوعی مغان که مجموعاً به حدود دو هزار هکتار بالغ می‌شود بیشتر در دامنه ارتفاعات سالوات داغی و کناره‌های رودهای آراز و بولغارچایی پراکنده‌اند. محدوده‌های مهم جنگلی مغان عبارتند از: جنگل‌های طبیعی دامنه کوه میروداغی. جنگل‌های طبیعی دامنه کوه قاراجاداغی در روستای داش دیبی. جنگل طبیعی دامنه شمالی و غربی کوه آله سرداغی. جنگل طبیعی دامنه کوه شین آوار اینی. جنگل طبیعی دامنه کوه کالانتیر در اونگوت. جنگل طبیعی دامنه کوه خوروزلو در اطراف روستاهای گولوبولاغ، میلی، سیدلر و چینار. جنگل مصنوعی اطراف رودخانه بولغارچایی در شهر بیله سوار مغان. جنگل طبیعی و مصنوعی اطراف رودخانه آراز در محدوده شهرستان پارساآبادمغان.

۹- درختان دیرزیست: درختانی که چند صدسال قدمت دارند جزو درختان دیرزیست بشمار می‌روند. در منطقه مغان هم با توجه به شرایط مساعد آب‌وهوایی باغداری از

زمان‌های قدیم معمول بوده و درختانی از همین باغات قدیمی تا به حال باقی مانده‌اند که جزو درختان دیر زیست منطقه به شمار می‌روند.

درخت دیرزیست چنار: یکی از درختان دیرزیست منطقه، درخت چناری است در روستای چینار در بخش اونگوت شهرستان (گئرمی) که اهالی منطقه آن را مقدس می‌شمارند دست کم هفت صد سال عمر دارد و روستای چینار که امروزه تقریباً خالی از سکنه شده نام خود را از همین درخت گرفته است.

درختان دیرزیست روستای قوزلو: در روستای قوزلو در ۷ کیلومتری جنوب شرقی شهر گئرمی مغان چندین درخت دیرزیست گردو وجود دارد که قدمت برخی از آن‌ها دست کم به شش صد سال پیش می‌رسد. این درختان دیدنی و زیبا که هر کدام حدود ۵۰ متر ارتفاع دارند در سال ۱۳۹۸ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده‌اند.

درخت دیرزیست گردوی روستای تولئییر: تولئییر روستای کوچکی است که در ۷ کیلومتری جنوب غربی گئرمی مغان قرار گرفته است. در این روستا درخت گردوی دیر زیستی با حدود ۳۰۰ سال قدمت وجود دارد.

۱۰- باغات منطقه: به سبب مردمانی پرتلاش، آب فراوان، خاک مساعد و شرایط خوب آب‌وهوایی، در منطقه مغان باغات فراوانی ایجاد شده که از زمینه مساعدی برای جذب گردشگر برخوردارند. وسعت باغات منطقه با احتساب باغات شرکت کشت و صنعت مغان حدود ۵۰۶۰ هکتار برآورد می‌شود که سالانه از آن‌ها حدود ۳۵ تا ۴۰ تن میوه به دست می‌آید. باغات مهم منطقه مغان به قرار زیر هستند: باغات شرکت کشت و صنعت مغان، باغات اطراف رودخانه قاراسو، باغات اطراف رودخانه سامبورچایی، باغات روستاهای آزادلو، بیگ باغی، قوزلو، آلاله، بئل داشی، تنگ، چلک، اوسوران و باغات داخل شهر گئرمی از جمله باغات به محله آله دره.

۱۱- کشتزارهای گندم و جو: منطقه مغان بجهت وجود خاک حاصلخیز و آب فراوان یکی از مناطق غله خیز کشور به حساب می‌آید و به خاطر اهمیت این خطه در تولید گندم و جو از آن به نام انبار غله آذربایجان یاد می‌شود. وجود کشتزارهای پهناور گندم و جو از دیگر جاذبه‌های این خطه می‌باشد.

جاذبه‌های تاریخی مغان

۱- قلعه‌ها و دژها: برای جلوگیری از هجوم بیگانگان به حریم مقدس دیار مغان در ارتفاعات منطقه، قلعه‌های زیاد و زیبایی بنا شده‌اند که اغلب جنبه دفاعی دارند. در مناطق پایکوهی و هموار و جلگه‌ای منطقه هم قلعه‌هایی وجود دارند که اغلب یا برای گردآوری لشکر مورد استفاده قرار می‌گرفته‌اند و یا به صورت آتشکده بوده‌اند که بعدها به نام قلعه معروف شده‌اند. به هر حال این نوع بناها که تا به حال نزدیک ۳۰ مورد از آن‌ها شناسایی شده‌اند امروزه در مناطق کوهستانی و جلگه‌ای مغان پراکنده‌اند. از مهم‌ترین آن‌ها: آژنا قالاسی، اینی قالاسی، اولتان قالاسی، برزندقالاسی، یئل سویو قالاسی، قیزقالاسی، دومولوقالاسی، دیوقالاسی، قالاباشی (باش قالا یا بزقالاسی)، قیزیل قایاقالاسی، چای زئیوه قالاسی، داش زئیوه قالاسی، گلدیمان قالاسی روستای پَشگَه، ماراللوقالاسی، آنزر قالاسی و... را می‌توان نام برد.

۲- اوجاق‌ها و اماکن مذهبی: در منطقه مغان به زیارتگاه‌ها و اماکن مقدس قدیمی اوجاق گفته می‌شود که این قبیل اماکن در اکثر نقاط مغان پراکنده‌اند. غیر از اوجاقها، مقابر امامزاده‌ها و مساجد قدیمی زیادی در منطقه وجود دارد که هر یک می‌توانند در صورت توجه مسئولان در رونق گردشگری منطقه مؤثر واقع شوند. برخی از اوجاقها و اماکن مذهبی مغان عبارتند از: اوجاق برزند، اوجاق آلازار، اوجاق میرو، مقبره سید نجفقلی در روستای شوون، مقبره میرعطاء روستای مسجدلو (بخش اونگوت)، مسجد غریبان، (این بنای مقدس در جنوب شرق گئرمی مغان و شرق روستای اینی قرار دارد و دو مسجد دیگر هم با همان نام در شهرستان‌های بیله سوار و پارس‌آباد مغان وجود دارد) اوجاق روستای اوجاق قیشلاقی در ۲۰ کیلومتری شمال غربی گئرمی مغان، اوجاق چای گئرمی، اوجاق اینی، اوجاق روستای کول تپه در بخش آسلاندوز، مقبره دده ماسید (دده مقصود)؛ واقع در روستای داش زئیوه اونگوت، مقبره آیت‌الله شیخ حبیب‌الله قارادونلی روستای پیرلی اونگوت، مقبره مرحوم میرعزیز در محله هلال‌احمر شهرگئرمی مغان، مقبره مرحوم سید علیش؛ شهرستان پارس‌آبادمغان، مقبره میر بویوک آقا و میر بهمن موسوی در روستای ایزارا ۵ کیلومتری شرق شهرگئرمی مغان و... .

۳- گورستان‌های قدیمی: حضور اقوام مختلف در طول تاریخ در مغان سبب به وجود آمدن صدها گورستان تاریخی مختلف گردیده است. این گورستان‌ها از قله‌های ارتفاعات سالوات داغی در جنوب مغان تا سواحل رودخانه آراز در شمال مغان پراکنده هستند.

۴ - تپه‌های تاریخی: بقایای شهرهای آباد و عمارت‌ها و کاخ‌ها و ساختمان بزرگانی که در مغان بوده‌اند تپه‌های تاریخی منطقه هستند که به مرور زمان ویران و به‌صورت تلی از خاک درآمده‌اند. این تپه‌ها تاریخ نانوشته منطقه می‌باشند، که در صورت کاوش و بررسی علمی، می‌توان زوایای پنهان و تاریک تاریخ این دیار را روشن ساخت. تعداد صدها تپه تاریخی در مغان وجود دارد که ده‌ها مورد آن تا به حال شناسایی و ثبت شده و کار ثبت و شناسایی بقیه ادامه دارد. تپه‌های مهم تاریخی مغان عبارتند از: تپه‌های تاریخی خارمان، نادری، ایلان چیغ، شوکورلو، همت، شاه تپه سی و...

۵ - سایر آثار تاریخی:

کاروانسرای خوروزلو،

پل خداآفرین،

دولمن‌ها یا ابنیه‌های انسان‌های اولیه،

برج قارلوجا،

سنگ افراشته‌ها،

غارهای تاریخی،

قوچ‌های سنگی،

مدارس قدیمی،

آسیاب‌های آبی،

ساختمان گمرک خانه‌ها،

حمام‌های قدیمی و...

از دیگر آثار تاریخی منطقه می‌باشند.

بخش هفتم:

هوای سالم، طلای نامرئی

خداوند، آفرینش انسان را به گونه‌ای قرار داده که برای زیستن، به تمامی آفریده‌های او نیاز دارد. از جمله‌ی این آفریده‌ها، آب‌وهوای پاک و نیاز انسان به آن‌ها است تا بدین‌وسیله به حیات خود ادامه دهد. خداوند با حکمت و تدبیر خود، شرایط محیط‌زیست انسان را به گونه‌ای آفریده که تمامی نعمت‌ها دست به دست هم دهند و شرایط زیست سالم را برای او به وجود آورند. حرارت خورشید و تابش آن بر دریاها، بخارشدن آب دریاها، وزش باده‌ها، ریزش باران و وجود گیاهان و جنگل‌ها در زمین، همه برای این است که انسان از آن‌ها به خوبی استفاده کند و به پرستش خدای تعالی بپردازد. البته زیاده‌خواهی‌های انسان همیشه برای او دردسرساز بوده و سبب شده تا نه تنها از این نعمت‌ها استفاده درستی نکند، بلکه با دست خود به آلوده کردن محیط‌زیست و از بین بردن این منابع طبیعی بپردازد!

امروزه دیدن آسمان آبی با ابرهای سفید برای بیشتر مردم جهان، به خصوص ساکنان کلان‌شهرها، بی‌شک به یک آرزو تبدیل شده و آلودگی هوا معضلی است که بیشتر کشورها را درگیر خود ساخته است.

هوای پاک، لازمه زندگی است و نیاز به آن بیش از آب و غذاست. استفاده از هوای پاک و سالم، از جمله حقوق طبیعی انسان‌هاست. زندگی و حیات جانداران و انسان‌ها به دو عامل مهم تغذیه و تنفس بستگی دارد. جانداران و انسان برای حفظ بقای خود به تغذیه نیازمندند و برای تأمین آن از منابع دریایی، زمینی و بالاخره از منابع هوایی استفاده می‌نمایند. کلیه منابع ذکر شده نیاز به رشد و تکثیر و آماده شدن برای مصرف کنندگان دارد. آب‌وهوا از مهم‌ترین پارامترهای تغذیه هستند. آب توسط نزولات جوی و یا چشمه‌ها و رودخانه‌ها و دریاها در طبیعت موجود است و این برکت خدادادی مایه زندگی است و هیچ موجود زنده‌ای را نمی‌توان یافت که بدون آب زنده باشد. علاوه بر آب، کلیه جانداران به تنفس هوا نیاز دارند و هر یک از آنان با طبیعت فیزیولوژی تنفسی خود را تنظیم می‌کنند و جذب اکسیژن و یا سایر مشتقات مورد نیاز تنفس را در محیط موجود استشمام می‌کنند و این پدیده خداوندی (هوا) در دسترس جانداران و حیوانات و انسان است.

خطه زرخیز مغان با دارا بودن طبیعتی بکر و چشم‌نواز، عاری از هرگونه آلودگی هوایی می‌باشد. بنا به اعلام کارشناسان محیط‌زیست، مغان، علی‌الخصوص شهرستان گئرمی مغان یکی از سالم‌ترین شهرستان‌های کشور از نظر شاخصه‌های آلودگی هوا بوده است.

بخش هشتم:

خوشه‌های طلایی گندم و جو

الف) گندم؛ «یکی از مهم‌ترین گیاهان زراعی بوده و در بیشتر مناطق قابل کشت است. در سطح جهانی نزدیک ۵۲ درصد از زمین‌های قابل کشت به گندم اختصاص داده می‌شود. تاریخ کشت گندم به ده یا پانزده هزار سال قبل از میلاد مسیح برمی‌گردد که اجداد وحشی آن در منطقه بین‌النهرین خاورمیانه بوده و گندم‌هایی که هم اکنون مشاهده می‌شود از گندم وحشی مونوکوکوم ریشه گرفته‌اند. عمده‌ترین کشورهای تولیدکننده این غله، چین، هندوستان و آمریکا بوده و عمده‌ترین صادرکننده این غله، استرالیا و آرژانتین است. در ایران سطح زیر کشت گندم بالای ۶.۵ میلیون هکتار بوده که ۴ میلیون هکتار از آن مربوط به کشت دیم بوده که چیزی در حدود ۶۰ درصد کشت رو شامل می‌شود و بقیه به صورت آبی در حدود ۴۰ درصد می‌باشد.

گندم به دلیل داشتن پروتئین و نشاسته و خاصیت نانوائی بالا، به سایر غلات ترجیح داده می‌شود. گرچه از سایر غلات نیز می‌توان نان تهیه نمود ولی گندم دارای کیفیت بالا از لحاظ طعم می‌باشد که در سایر غلات وجود ندارد و علت آن وجود پروتئین گلوتن^۱ که در آن ترکیبی است از گلیادین^۲ و گلوتنین^۳ که گلیادین باعث کش آمدن خمیر شده و گلوتنین باعث ورآمدن (حجیم شدن) خمیر می‌شود.

گندم‌های کشت شده در ایران امروزه از ارقام داخلی بوده و از طرق مختلف اصلاحی از بین ارقام بومی به دست می‌آیند که چند تا از مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از؛ گندم آذر که در سال ۱۳۲۸ از بین گندم‌های خوی انتخاب شده است. گندم امید که در سال ۱۳۲۹ در استان مرکزی انتخاب شد و گندم روشن که در سال ۱۳۳۶ از اصفهان انتخاب شده است.

ارقام اصلاح شده حاصل از هیبریداسیون بین ارقام داخلی با ارقام خارجی عبارتند از: گندم اروند، گندم البرز، گندم بزوستایا، گندم سبلان، گندم مغان ۱ و گندم مغان ۲. از ارقامی که از خارج وارد شده می‌توان به گندم فلات و نوید اشاره کرد که از آمریکا به ترکیه و سپس ایران وارد شده است. گندم نوید پاییزه، ریشک دار، مقاوم به ورس و در مقابل بیماری‌های قارچی نیمه حساس می‌باشد.^۴

1 - Gluten

2 - Gliadin

3 - Glutinin

4 - <http://vruagronomy.blogfa.com/post/۳۳>

گندم یکی از مهم‌ترین تولیدات کشاورزی مغان بوده و درصد مهمی از جمعیت این خطه به کار زراعت این محصول مهم و استراتژیک مشغول هستند. این خطه از مناطق شاخص کشور در زمینه تولید گندم مرغوب بشمار می‌رود بطوریکه از آن با عنوان انبار غله کشور و انبار غله آذربایجان یاد می‌شود.

بر اساس آمارهای موجود در شهرستان پارس‌آباد مغان در سال زراعی ۹۹-۱۳۹۸ بیش از ۱۰ هزار و ۴۱۰ هکتار از مزارع به زیر کشت گندم رفته بود که از این میزان ۷ هزار و ۶۵۸ هکتار آبی و ۲ هزار و ۷۵۲ هکتار به صورت دیم کاشته شده بود. از این اراضی حدود ۵۰ هزار تن گندم برداشت شد.

در شهرستان بیله سوار مغان هم در سال زراعی ۹۹-۱۳۸۹ حدود ۸۰ هزار هکتار از اراضی به زیر کشت گندم رفته بود که از این اراضی حدود ۱۷۰ هزار تن گندم برداشت گردید.

در شهرستان گنرمی مغان نیز در سال زراعی ۹۹-۱۳۹۸ حدود ۶۲ هزار هکتار از اراضی دیم، به زیر کشت گندم رفته بود که حدود ۵۰ هزار تن گندم از این اراضی برداشت گردید. **ب) جو؛** یکی دیگر از غلاتی که در خطه زرخیر مغان کشت می‌شود و این خطه جایگاهی خاص در تولید آن دارد جو می‌باشد.

جو خواص بسیار مناسبی برای بدن دارد که از خواص آن می‌توان به رفع تشنگی، کاهش وزن، مبارزه با دیابت و بهبود سلامت قلب اشاره کرد. کشت جو در منطقه مغان به عنوان یک محصول استراتژیک بوده و آبان ماه کاشت و اواسط خردادماه برداشت می‌شود و از جمله تولیدات مهم این خطه است که در کنار سایر محصولات زراعی چون گندم، پنبه، سویا، برنج، بادام‌زمینی، باقلا و... از اهمیت بالایی برخوردار است.

در شهرستان پارس‌آباد مغان در سال زراعی ۹۹-۱۳۹۸ بیش از ۱ هزار و ۹۸۱ هکتار از مزارع به زیر کشت جو رفته که از این میزان ۸۷۵ هکتار آبی و ۱ هزار و ۱۰۶ هکتار به صورت دیم کاشته شده بود. از مزارع آبی این شهرستان بیش از ۳ هزار و ۲۰۰ کیلوگرم و از مزارع دیم ۱ هزار و ۱۰۰ کیلوگرم به ازای هر هکتار، جو برداشت گردید.

در شهرستان بیله سوار مغان هم در سال زراعی ۹۹-۱۳۸۹ حدود ۸ هزار و ۵۰۰ هکتار از مزارع به زیر کشت جو رفته بود که از این اراضی حدود ۲۵ هزار تن جو برداشت گردید.

در شهرستان گنرمی مغان نیز در سال زراعی ۹۹-۱۳۹۸ حدود ۱۳ هزار هکتار از اراضی، به زیر کشت جو رفته بود که حدود ۱۵ هزار تن جو از این اراضی برداشت گردید.

بخش نهم:

نیروی انسانی، طلای متحرک

امروزه همه معتقدند که نیروی انسانی بیشتر از ارز و طلا ارزش دارد، چرا که تولید ثروت در کشور بر عهده نیروی انسانی است.

براساس آخرین گزارش‌های برنامه توسعه سازمان ملل متحد، در کشورهایی مانند آلمان و ژاپن، نیروی انسانی ماهر در تولید ثروت، ۸۰ درصد تأثیرگذار و ارزشمند بوده‌اند. در کشور ترکیه نقش نیروی انسانی در موفقیت‌ها و پیشرفت‌های آن، ۷۳ درصد بوده اما براساس گزارش‌های ارائه شده این نقش برای ایران، ۳۲ درصد است.

«اقتصاددان دکتر فاروق قاسم، دانشمند زمین‌شناس عراقی‌الاصل که تابعیت نروژی دارد. در مطلبی که با عنوان «سرمایه‌گذاری عقل‌ها» نوشته است، می‌گوید: با من از ثروت سرزمینی که مردمش در نفرت، نژادپرستی، نادانی و جنگ غوطه‌ورند صحبت نکنید. نیجریه یکی از ثروتمندترین کشورهای دنیاست و بیشترین معادن را در اختیار دارد؛ این کشور یکی از بزرگ‌ترین صادرکننده‌های نفت در دنیاست، اما حال و اوضاعش را نگاه کن! چرا این‌گونه است؟ زیرا مردمش در نفرت‌های نژادی غوطه‌ورند و این کشور عرصه نزاع و درگیری و تاخت‌وتاز گروه‌های مختلف است.

در مقابل سنگاپور، کشوری که روزی رئیس‌جمهورش می‌گریست، زیرا رئیس کشوری بود که در آن آب شرب یافت نمی‌شد، امروز میزان درآمد سرانه‌اش بیشتر از ژاپن است! امروزه کشورهای عقب‌مانده نگاهشان را معطوف به درون زمین کرده‌اند تا از موهبت آن خود را سیر کنند. این در حالی است که انسان به خودی خود تبدیل به سرمایه‌ای موفق و سودآور گشته است. آیا تا به حال اندیشیده‌اید که برای گوشی گلکسی و یا آیفنی که از بازار می‌خرید چقدر هزینه شده است؟ شاید هزینه‌ی ساخت آن به یک دلار هم نرسد؛ چند گرم آهن، یک تکه شیشه و مقداری پلاستیک، اما شما برای خرید آن صدها دلار هزینه می‌کنید، چیزی معادل ده‌ها بشکه نفت و گاز. اما دلیلش چیست؟
دلیلش این است که کشور سازنده آن، از تولیدات عقل بشر بهره می‌برد و صاحب ثروت اندیشه است^۱».

۱ - سایت خبرگزاری اقتصاددان

<http://www.eqtesaddan.ir/%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%A7%D9%86%D9%87%D8%A7%DB%8C-%DA%A9%D9%88%D8%AF%D9%86-%D9%85%DB%8C-%D9%BE%D8%B1%D8%B3%D9%86%D8%AF-%D9%85%D8%B0%D9%87%D8%A8%D8%AA-%DA%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA-%D9%88-%D8%A7%D8%B2-%DA%A9/>

به خاطر نقش، جایگاه، ارزش و اهمیت نیروی انسانی، این مهم مورد توجه تمام کشورها و ادیان و مذاهب قرار گرفته است و دین مبین به‌عنوان کامل‌ترین دین الهی توجه ویژه‌ای به نیروی انسانی دارد. برای آگاهی بیشتر در این خصوص قسمت‌های از مقاله‌ی، اهمیت و جایگاه نیروی انسانی در اسلام را باهم مرور می‌کنیم؛

«در دنیای امروز، سرمایه‌های انسانی به‌عنوان باارزش‌ترین منابع سازمانی، به‌سازمان معنا و مفهوم می‌بخشند و زمینه تحقق اهداف سازمانی را فراهم می‌کنند. رشد و توسعه سازمان‌ها و در پی آن جامعه و کشور، در گرو استفاده صحیح از سرمایه‌های انسانی است. یکی از شاخص‌های پیشرفت و توسعه کشورها داشتن سرمایه‌های انسانی کارا و بهره‌ور و توانمند است. اگر جامعه‌ای از این مزیت رقابتی برخوردار نباشد به‌طور قطع نمی‌تواند به هدف‌های مورد نظر خود دست یابد.

اسلام تنها دینی است که با صراحت و به‌طور همه‌جانبه، اداره جامعه و نیروی انسانی را پایه و بنیان گذاشت و برای همه شئون اجتماع بشر برنامه‌ریزی کرد. شخص پیامبر اسلام صلی‌الله علیه و آله علاوه بر نقش رسالت، به‌عنوان حاکم و مدیر و فرمانده‌ای توانمند توانست در کمترین مدت و با حداقل ضایعات به موفقیت‌های بزرگ دست یافته و از جهت اداره انسانی، چنان توانا عمل نماید که از یک جامعه نیمه وحشی، تمدنی بزرگ را به وجود آورد و از قبایل پراکنده عرب امتی بزرگ را تشکیل دهد. با برپایی حکومت پنج‌ساله علوی در گستره وسیعی از دنیای آن روز، الگویی عینی از حاکمیت الهی گردید.

حضرت علی علیه‌السلام هم در زمینه برنامه‌ریزی که به نیروی انسانی مربوط می‌شود می‌فرماید: بقای مناصب و دولت‌ها مربوط به برنامه‌ریزی و چاره‌اندیشی در امور می‌باشد. با عنایت به این حدیث، برنامه‌ریزی و چاره‌اندیشی اساس بقا و دوام سازمان است و چون از جمله ارکان مهم یک سازمان بلکه مهم‌ترین رکن سازمان، نیروی انسانی است، برنامه‌ریزی نیروی انسانی از مهم‌ترین وظایف مدیران است.

از اهمیت جایگاه انسان و نیروی انسانی در اسلام نکات اساسی زیر به دست می‌آید:

- ۱- رشد و توسعه معنوی نیروی انسانی از اولویت‌های اساسی اسلام است.
- ۲- نگاه اسلام به انسان و نیروی انسانی نگاه ماشینی و ابزاری نیست بلکه نگاهی همراه با کرامت و عزت است.

۳- اصلی‌ترین دستاورد مدل توسعه منابع انسانی در اسلام سرمایه‌های انسانی است.

۴- احترام به انسانیت انسان‌ها در سازمان بایستی حس تعهد و مسئولیت‌پذیری و انگیزه قوی شغلی را در فرد ایجاد کند.^۱

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی هم بارها بر اهمیت و نقش نیروی انسانی تأکید نموده‌اند از جمله در آستانه روز معلم در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۸، در دیدار هزاران نفر از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور با تجلیل از معلمان، نقش معلم و آموزش و پرورش را یک نقش اساسی برشمردند و خاطرنشان کردند: مهم‌ترین سرمایه برای یک ملت، سرمایه انسانی است، زیرا کشور بدون سرمایه انسانی مانند برخی از کشورهای پولداری است که ثروت آن‌ها به صورت سفاهت‌آمیز در اختیار دست‌های خائن به بشریت قرار می‌گیرد، همچنان‌که در دوران طاغوت نیز ایران بر روی دریای نفت بود اما بیگانگان بر این منابع مسلط شدند و با آن، تمدن و کارخانه‌های خود را ساختند و از نفت ما برای پیروزی در جنگ‌های خود استفاده کردند.^۲

منابع انسانی بالاترین، باارزش‌ترین و بزرگ‌ترین دارایی و منبع در فرآیند خلق ثروت می‌باشد و داشتن نیروی انسانی توانمند، بزرگ‌ترین مزیت رقابتی کشورها و سازمان‌هاست. سرمایه انسانی در هیچ ترازنامه و حساب سود و زیانی آورده نمی‌شود؛ ولی نتیجه سود و زیان سازمان‌ها را رقم می‌زند. اهمیت سرمایه انسانی در ارتقاء رشد و بهره‌وری یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که امروزه مورد توجه صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان قرار گرفته است. بنابراین امروزه نقش نیروی انسانی در تولید ثروت و توسعه و پیشرفت یک منطقه نقش بی‌بدیلی است و از آنجاست که نیروی انسانی را «طلای متحرک» نام نهاده‌اند.

۱ - مقاله «اهمیت و جایگاه نیروی انسانی در اسلام»، علی باقی نصرآبادی و نوریه شادالویی، مجله حصون، مرداد و شهریور ماه ۱۳۸۹، شماره ۲۵

۲ - پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری

<https://www.leader.ir/fa/content/22961/%D8%AF%DB%8C%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D9%87%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%86%D9%81%D8%B1-%D8%A7%D8%B2-%D9%85%D8%B9%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D9%81%D8%B1%D9%87%D9%86%DA%AF%DB%8C%D8%A7%D9%86-%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%B1-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%A8%D9%87%E2%80%8C%D9%85%D9%86%D8%A7%D8%B3%D8%A8%D8-AA-%D8%B1%D9%88%D8%B2-%D9%85%D8%B9%D9%84%D9%85>

منطقه مغان از نظر نیروی انسانی سالم و کارآمد زبازد خاص و عام است ولی متأسفانه در نتیجه مهاجرت اکثر آن‌ها به شهرهای دیگر، این خطه از وجود و ایده و تفکر آنان بی‌نصیب و یا کم‌بهره گشته است.

برنامه ریزان امر در منطقه با توجه به ظرفیت بالای منطقه در این خصوص، باید برای استفاده از فکر و ایده این نیروها، برنامه‌ریزی کرده و از ظرفیت آن‌ها در راستای توسعه منطقه استفاده نمایند.

در هر دوره و برهه زمانی خاصی که نگاه کنیم می‌بینیم که از افراد توانمند این خطه دهها نفر در جایگاه‌های مختلف تصمیم‌گیری از نمایندگی مجلس تا پست‌های سطح عالی در وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف و نیز در مراکز تولیدی و اقتصادی کشور حضور دارند. خوشبختانه اخیراً تعدادی از این نیروها به ارائه ایده و راه‌اندازی مراکز تولیدی در منطقه اقدام نموده‌اند که جای بسی خوشحالی است اما پیگیری ادامه این روند و شناسایی و تشویق آنان، جهت کمک به مسئولین برای برنامه‌ریزی بهتر در راستای توسعه و آبادانی منطقه لازم و ضروری است و اگر این مهم محقق گردد این خطه می‌تواند به جایگاه شایسته‌ای در استان و کشور از نظر شاخص‌های توسعه دست یابد.

بخش دهم:

نتیجه گیری و پیشنهاد

«عدم توازن در توزیع رفاه و ثروت در بین افراد مناطق مختلف، موجب ایجاد تشدید و نابرابری منطقه‌ای می‌شود که خود چالشی در برابر توسعه است. از آسیب‌های ناشی از عدم توازن منطقه‌ای می‌توان به مهاجرت، بیکاری و فقر، افزایش بزهکاری و جرم و جنایت، نارضایتی منطقه‌ای و قومی، خالی شدن روستاها و مناطق حاشیه‌ای و غیره اشاره کرد»^۱.

توسعه منطقه‌ای در کشور از دهه‌ی اول بعد از انقلاب، با هدف کاهش شکاف توسعه میان مناطق مختلف و ایجاد تعادل نسبی در توسعه منطقه‌ای و نیز توجه به مناطق محروم مورد توجه قرار گرفت. اما متأسفانه منطقه مغان بخصوص شهرستان گنرمی مغان علی‌رغم داشتن امکانات بالقوه، هنوز هم نتوانسته است قدم در راه توسعه و آبادانی بگذارد.

با توجه به آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که منطقه مغان منطقه‌ای سرشار از طلاهای خدادادی است و تنها و تنها همت و تلاش مسئولین و برنامه ریزان دلسوز را می‌خواهد که با برنامه‌ریزی صحیح، علمی و اجرایی، از این طلاها برای رونق اقتصادی منطقه استفاده نمایند. عقیده ما این است که در صورت استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی خدادادی منطقه و تبدیل پتانسیل‌های بالقوه آن به بالفعل، این خطه قادر خواهد بود که رونق اقتصادی خود و حتی استان را فراهم سازد.

ما در این مبحث در خصوص رونق اقتصادی منطقه پیشنهاداتی را مطرح می‌نماییم تا چه در نظر آید و چه قبول افتد؛

آموزش نیروها و ایجاد رشته‌های جدید و مورد نیاز منطقه:

«اگر جمهوری اسلامی می‌خواهد پرچم اسلام را در دست بگیرد، می‌خواهد خودش به سعادت برسد، دنیا و آخرت خود را آباد کند همچنان که قرآن به ما یاد می‌دهد که می‌توان دنیا و آخرت را با هم آباد کرد و باید این کار انجام بگیرد - اگر می‌خواهد به ملت‌های دیگر کمک برساند، که «کنتم خیر امة اخرجت للناس» شاهد و مبشر ملت‌های دیگر باشد، خوب، طبیعتاً نیازهایی دارد:

باید انسان‌های شریف، دانا، با استعدادهای جوشان، دارای ابتکار، دارای اخلاق نیک انسانی، دارای شجاعت، قوت خطرپذیری، ورود در میدان‌های جدید، بدون هیچ‌گونه عقده‌ی

^۱ - مقاله «اولویت سنجی شاخص های توسعه ایرانی اسلامی در تحقق آمایش سرزمین استان خراسان رضوی» میر نجف موسوی و فاطمه سادات کهکی، مجله جغرافیا و توسعه شماره ۴۵ صص ۱۲۰-۹۳ سال ۱۳۹۵

خودکم‌بینی یا خودبرترینی، انسان‌های دل‌داده‌ی به خدای متعال و متکی به قدرت الهی و دارای توکل کامل، انسان‌های صبور، انسان‌های بردبار و حلیم، انسان‌های خوش‌بین و انسان‌های امیدوار تربیت کنید.

اسلام همه‌ی این‌ها را به صورت بسته‌ی کامل در اختیار همه‌ی معتقدین و مؤمنین خود قرار داده. این بسته را باز کنیم، دانه‌دانه از این مواد استفاده کنیم، بهره‌مند شویم، آن‌ها را بچشیم و درون وجود خودمان ذخیره کنیم. خروجی آموزش و پرورش باید این‌جور انسانی باشد. انسان‌های تنگ‌نظر، انسان‌های بدبین، انسان‌های ناامید، انسان‌های افسرده، انسان‌های بی‌تقوا، ناپرهیزگار و آلوده دامن نمی‌توانند جوامع را پیش ببرند و ملت‌ها را خوشبخت کنند؛ طبعاً نمی‌توانند الگو هم باشند. تحول آموزش و پرورش ناظر به این است.^۱

هیچ یک از زیرساخت‌های گوناگون کشور اهمیت و نقش دانشگاه را ندارد؛ چون دانشگاه نیروی انسانی را تربیت می‌کند که مهم‌ترین سرمایه‌ی کشور نیروی انسانی است.^۲

ما معتقدیم که زیربنای توسعه صنعتی، اشتغال و تولید باکیفیت، نیروی آموزش دیده است. آموزش یک امر حیاتی است و همه واحدهای تولیدی باید بیشترین سرمایه‌گذاری را در این بخش داشته باشند. اگر آموزش‌های مهارتی برای تربیت نیروی انسانی لحاظ نشود، در تجهیز کالای مورد نیاز بازارهای هدف داخلی و خارجی موفق نخواهیم بود.

کارآفرینی خود نیاز به آموزش دارد در واقع کیفیت آموزش و تربیت نیروی انسانی ماهر است که موجب توسعه و رشد اقتصادی جامعه می‌شود.

۱- از بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور ۱۳۹۰/۲/۱۴ (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری)

<https://www.leader.ir/fa/speech/8047/%D8%AF%DB%8C%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D9%87%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%86%D9%81%D8%B1-%D8%A7%D8%B2-%D9%85%D8%B9%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%B1-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1>

۲- از بیانات رهبر معظم انقلاب، در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۹/۲۴ (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری)

<https://www.leader.ir/fa/speech/4513/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8%AA-%D8%B1%D9%87%D8%A8%D8%B1-%D9%85%D8%B9%D8%B8%D9%85-%D8%A7%D9%86%D9%82%D9%84%D8%A7%D8%A8-%D8%A7%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%89-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D8%B3%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D8%AF-%D9%88-%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%B4%D8%AC%D9%88%D9%8A%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%B4%DA%AF%D8%A7%D9%87-%D8%B9%D9%84%D9%85-%D9%88-%D8%B5%D9%86%D8%B9%D8%AA>

بنابراین پیشنهاد می‌کنیم که مسئولین امر دست به دست هم داده و در راستای ایجاد رشته‌های دانشگاهی جدید و تربیت نیروی انسانی ماهر برای توانمندسازی آنان به کارهای تولیدی مرتبط با ظرفیت‌های منطقه اقدام نمایند.

سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی؛ مهاجرت یکی از پیامدهای نابرابری مناطق است. پراکنش فضایی امکانات و خدمات در مناطقی خاصی که زمینه جذب سرمایه در آن بیشتر فراهم بوده، زمینه مهاجرت افراد را از مناطق روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ فراهم می‌نماید که ریشه و علل مهاجرت را باید در ناکارآمدی مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته و تلاش برای فعال کردن و کارآمد کردن این مناطق جستجو کرد. یکی از راه‌های کارآمد نمودن این مناطق سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی است. امروزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد جهان رشد چشمگیری داشته و همه کشورها از آن استقبال می‌کنند.

در ایران هم حمایت از بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری یکی از دغدغه‌های اصلی مسئولین بوده بطوریکه در سیاست‌های کلی نظام در امور «تشویق سرمایه‌گذاری» که از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده در چند بند به اهمیت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی تأکید شده است. از جمله در بند دوم این ابلاغیه چنین آمده است؛ تقویت و حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در فعالیتهای اقتصادی کشور برابر با سیاست‌های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی. همچنین در بند یازدهم این ابلاغیه چنین آمده است؛ توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی بر ایفای فعالیتهای گسترده و اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ.

در این سیاست‌های ابلاغی که به عنوان راهنمای دستگاه‌های اجرایی، تقنینی و نظارتی، خط‌مشی و جهت‌گیری نظام را در بخش مذکور تعیین می‌کند بر اهمیت سرمایه‌گذاری تأکید شده است. بنابراین جذب سرمایه‌گذاران و حمایت از آنان می‌تواند سبب استفاده از ظرفیت‌های منطقه شده و به توسعه آن بیانجامد.

ایجاد صنایع مادر، صنایع تبدیلی و بسته‌بندی؛ کارخانه‌های پنبه‌پاک‌کنی، نساجی، شالی‌کوبی و... و نیز کارخانجات و کارگاه‌های مختلف صنایع تبدیلی و بسته‌بندی از موارد دیگری است که باید در اولویت برنامه‌های مسئولین و متولیان امر قرار گیرد و

امیدواریم با ایجاد این صنایع در منطقه، مهاجرت جوانان فاقد کار به شهرهای دیگر پایان یابد انشاءالله.

استفاده از ظرفیت نیروهای انسانی؛ برای رسیدن به توسعه پایدار چاره‌ای نیست جز اینکه از ظرفیت نیروهای انسانی داخل منطقه و افراد بومی و توانمند خارج از منطقه استفاده گردد. برنامه ریزان و متولیان امر در منطقه باید در راستای استفاده از ظرفیت این نیروها برنامه‌ریزی دقیق داشته و از ایده و سرمایه‌های آنان در راستای توسعه منطقه استفاده نمایند.

مهار آب‌های جاری؛ یکی از شرایط لازم برای توسعه منطقه، وجود آب کافی است. منطقه مغان از لحاظ منابع آبی با داشتن دهها رودخانه دائمی و فصلی، منطقه‌ای غنی بشمار می‌رود، اما کل این منطقه از لحاظ برخورداری از آب کافی یکسان نبوده و کمبود آب بخصوص در شهرستان گنرمی مغان علی‌رغم داشتن بیشترین رودخانه، که سالانه حدود ۵۵۰ میلیون مترمکعب آب در بستر رودخانه‌های آن جاری می‌باشد، موضوعی حاد می‌باشد که باید مورد توجه مسئولین امر قرار گیرد.

ایجاد سد و ذخیره آب‌های جاری در فصول پاییز، زمستان و بهار و ایجاد کانال‌های آبرسانی سبب توسعه محصولات کشاورزی و باغی، آبی‌پروری، کشت گیاهان دارویی و... در این خطه خواهد شد که خود موجب آبادانی منطقه و رفع معضل بیکاری و حل مشکل مهاجرت را سبب خواهد شد. انشاءالله

منابع

الف) کتاب‌ها

- کتاب «سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی» تدوین؛ ستاد توسعه علوم و فناوری گیاهان دارویی و طب سنتی انتشارات دانش‌بنیان فناور، چاپ اول، تهران ۱۳۹۲
- کتاب «پژوهشی در جغرافیای مغان» تألیف؛ سید محمد ابراهیمی، ناشر انتشارات نیک آموز اردبیل ۱۳۸۵
- کتاب «جاذبه‌های گردشگری مغان» اثر سید محمد ابراهیمی، ناشر انتشارات نایاب اردبیل ۱۳۹۵
- کتاب کنز العمال فی سنن الأقوال والأفعال، ج ۱۲، متقی، علی بن حسام‌الدین، مؤسسه الرساله بیروت ۱۴۰۹
- کتاب مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۳، تألیف حاج میرزا حسین نوری، مؤسسه آل‌البیت للاحیاء التراث، قم ۱۴۰۸
- کتاب گل‌های جاویدان، هزار کلمه قصار، اثر عطاءالله مجدی، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی تهران ۱۳۶۹
- کتاب من لا یحضر الفقیه، ج ۳، تألیف محمد بن علی بن بابویه ناشر دارالکتب الاسلامیه تهران ۱۳۴۳
- کتاب نهج الفصاحه، ابوالقاسم پاینده، مصحح غلامحسین المجیدی، چاپ دوم، ناشر سازمان انتشارات جاویدان تهران ۱۳۶۲

ب) مقالات

- مقاله‌ی «طلای سبز» (روز درختکاری)، مجله گلبرگ اسفند شماره ۷۲ سال ۱۳۸۴
- مقاله‌ی «روزگار سیاه طلای سفید مغان»، روزنامه همشهری به تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۴
- مقاله‌ی «گردشگری، طلای جدید»، نشریه جام جم شماره ۲۴۶۶ مورخه ۱۳۸۷/۱۰/۱۱
- مقاله‌ی «اهمیت و جایگاه نیروی انسانی در اسلام»، مجله حصون، مرداد و شهریور ماه ۱۳۸۹، شماره ۲۵
- مقاله‌ی «اولویت‌سنجی شاخص‌های توسعه ایرانی اسلامی در تحقق آمایش...» مجله جغرافیا و توسعه شماره ۴۵ سال ۱۳۹۵

ج) سایت‌ها و وبلاگ‌ها

- <https://www.leader.ir>
- <http://www.seyfar.ir>
- <http://aranmoghan.ir>
- <http://germi.ostanar.ir>
- <http://www.eqtesaddan.ir>
- <http://www.farsnews.com>
- <http://mahdibooks.blogfa.com>
- <http://azarmughan.blogfa.com>
- <http://vruagronomy.blogfa.com>

الفبای مورد استفاده در نام مکانها (الفبای تورکی آذربایجانی با رسم الخط عربی)
جدول نوشتاری حروف صدا دار (سسلیترین یازیلیشی)

مثال (اورنک)			الفبای تورکی آذربایجانی	الفبای تورکی لاتین	الفبای فارسی وعربی
تورکی آذربایجانی	تورکی لاتین	فارسی			
آلایله	Alayla	آلیله	آ	a,A	آ
آفچه	Əfçə	آفچه	ا ه ه	ə,Ə	أ
گئرمی	Germi	گرمی	ائ، د، ئ	e,E	إ
بولغارچایی	Bolğar çayı	بلغارچای	او، و	o,O	-
گؤی تپه	GöyTəpə	گوگ تپه	اؤ، و	Öö,	-
اونگوت	Üngüt	انگوت	او، و	Üü,	-
اوجارلی	Ucarlı	اجارود	او، و	u,U	او
اینی	İni	انی	ای، ی، ی	i,İ	ای
قیزقالاسی	Qızqalası	قزقلعه سی	ای، ی، ی	Iİ	-

جدول نوشتاری حروف بی صدا در الفبای تورکی آذربایجانی (سس سیز لرین یازیلیشی)

خ x,X	چ Ç, ç	ج c,C	ت (ط) t,T	پ p,P	ب b,B
ش Ş, ş	س (ث، ص) s,S	ژ J, j	ز (ذ، ظ، ض) z,Z	ر r,R	د d,D
ل l,L	گ g,G	ک k,K	ف f,F	ق q,Q	غ Ğ, ğ
	ی y,Y	و v,V	ه (ح) h,H	ن n,N	م m,M